

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO

SLOVENIJA – NAJUSPEŠNEJŠA TRANZICIJSKA DRŽAVA?

Ljubljana, oktober 2006

NINA DORMIŠ

IZJAVA

Študentka Nina Dormiš izjavljam, da sem avtorica tega diplomskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom Dr. Tjaše Redek in dovolim objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, 12. oktober, 2006

Podpis: _____

KAZALO

1	UVOD	1
2	PREHOD IZ CENTRALNO PLANSKEGA SISTEMA V TRŽNI SISTEM	2
2.1	TEORETIČNA ZASNOVA SOCIALISTIČNEGA GOSPODARSTVA	2
2.2	SOCIALIZEM V PRAKSI	4
2.3	TRANZICIJA	5
2.3.1	Zakaj različni rezultati med državami?	5
2.3.1.1	Začetni pogoji	6
2.3.1.2	Stabilizacija	8
2.3.1.3	Strukturne reforme	8
3	OCENA USPEŠNOSTI SLOVENSKE TRANZICIJE	12
3.1	MAKROEKONOMSKA PRIMERJAVA Z OSTALIMI DRŽAVAMI	
	TRANZICIJE	13
3.1.1	BDP	13
3.1.2	Stopnja inflacije	15
3.1.3	Stopnja brezposelnosti	17
3.1.4	Javnofinančni saldo	18
3.1.5	Plačilna bilanca	21
3.2	PROBLEMI SLOVENSKEGA GOSPODARSTVA	24
3.2.1	Analiza konkurenčnosti	24
3.2.1.1	Neposredne tuje investicije	27
3.2.1.2	Produktivnost	30
3.2.1.3	Struktura gospodarskih dejavnosti	32
3.2.1.4	Podjetništvo	33
3.2.2	Analiza kvalitete nacionalnega okolja	37
4	REFORME	41
5	SKLEP	44
	LITERATURA	47
	VIRI	49

KAZALO TABEL

Tabela 1: Primerjava aktivnosti žensk izbranih držav v starosti od 40 do 44 let.....	3
Tabela 2: Povprečna stopnja rasti (sprememba BDP) tranzicijskih gospodarstev (1971-98)..	4
Tabela 3: Primerjava razvitosti socialističnih držav glede na kapitalistične (v 1990\$ per capita).....	5
Tabela 4: Začetne razmere v državah CEB.....	7
Tabela 5: Povprečje letnih vrednosti indeksov EBRD za izbrane države.....	11
Tabela 6: Posamezni kazalniki indeksa tranzicije za države CEB v letu 2005.....	12
Tabela 7: Realna stopnja rasti v % in indeks proizvoda 2004 (1989=100).....	14
Tabela 8: BDP na prebivalca po pariteti kupne moči (%).....	15
Tabela 9: Inflacija po HICP, v %.....	16
Tabela 10: Stopnja brezposelnosti v %, po ILO.....	18
Tabela 11: Delež javnofinančnega primanjkljaja/presežka v izbranih državah v letih.....	19
Tabela 12: Bruto javni dolg (% BDP).....	20
Tabela 13: Učinki staranja na javnofinančne izdatke.....	21
Tabela 14: Tekoči račun plačilne bilance (v % BDP) v obdobju 1996-2005.....	22
Tabela 15: Indeks sposobnosti rasti in indeks poslovne konkurenčnosti.....	25
Tabela 16: NTI (neto pritoki v plačilni bilanci), v mio \$, v obdobju 1995-2005.....	28
Tabela 17: Najpomembnejše ovire za tuje investitorje v Sloveniji v letu 2005.....	29
Tabela 18: Stopnje podjetniške aktivnosti po državah v letu 2005.....	35
Tabela 19: Glavni viri financiranja R&D (%) v letu 2001.....	36
Tabela 20: Znanstvena produkcija.....	37
Tabela 21: Primerjava izbranih držav po enostavnosti poslovanja v letu 2006.....	39
Tabela 22: Ocene in (rangi) skupnega indeksa gospodarske svobode ter posameznih področij v letu 2004.....	40

KAZALO SLIK

Slika 1: Gospodarska rast v obdobju 1991-2005 po skupinah držav: CEB, SEE in CIS.....	6
Slika 2: Povezava med gospodarsko uspešnostjo in stopnjo reform v tranzicijskih državah	10
Slika 3: Tranzicijski indikatorji Slovenije v primerjavi z najmanjšo in največjo vrednostjo tranzicijskih držav članic EU za leto 2005.....	11
Slika 4: Strukturne značilnosti registrirane brezposelnosti Slovenije v obdobju 2001-2005	18
Slika 5: Časovni načrt prevzema evra.....	23
Slika 6: Globalna konkurenčnost izbranih držav po skupinah konkurenčnosti IMD 2006 ...	27
Slika 7: Neto tokovi NTI, 1992-2004, v milijardah dolarjev.....	28
Slika 8: Struktura blagovnega izvoza v letu 2004 po primarnem proizvodu.....	30
Slika 9: Primerjava produktivnosti novih članic EU z EU-25 v obdobju 1996-2006.....	31
Slika 10: Deleži v dodani vrednosti po dejavnostih, v %.....	32

1 UVOD

Dvajseto stoletje sta zaznamovala dva velika gospodarska eksperimenta. Prvi ekperiment je socialistični sistem, drugi pa prehod iz socialističnega sistema v tržno gospodarstvo (Stiglitz, 1999, str. 3). Na vrhuncu centralno-planskega sistema je skoraj polovica svetovnega prebivalstva živela v tako imenovanih „socialističnih“ državah in niti najhujši kritiki niso predvideli tako hitrega propada centralno-planskega sistema, kot se je zgodil v poznih osemdesetih letih (Fischer, 2002, str.1).

Namen diplomske naloge je ugotoviti, ali gre verjeti trditvam, da je Slovenija najuspešnejše tranzicijsko gospodarstvo ali ne. Preverjanja se bom lotila s statičnimi in z dinamičnimi kazalniki uspešnosti gospodarstva.

Socializem je prinesel določene dosežke, vendar so bili le-ti doseženi na račun produktivnosti, splošnega življenjskega standarda in okolja. Socialistične države so kljub rasti, v primerjavi s kapitalističnimi, veliko izgubile. Prehod je postal neizogiben, pot v tržni sistem pa ni bila lahka. Tranzicijski proces je postregel z mnogimi presenečenji in se izkazal za veliko zahtevnejšega, dolgotrajnejšega in dražjega, kot je bilo sprva pričakovano. Zaradi pomanjkanja izkušenj je moralo vsako tranzicijsko gospodarstvo, ob upoštevanju lastnih gospodarskih okoliščin in političnih omejitev, izbrati svojo pot. Kljub podobni mešanici ukrepov, ki so jih države sprejele, se rezultati med njimi precej razlikujejo. Različne rezultate v zadnjih letih strokovnjaki pojasnjujejo z različnimi začetnimi pogoji, makroekonomsko stabilizacijo in s strukturnimi reformami. Prehodu iz centralno-planskega sistema v tržni sistem je v celoti namenjeno drugo poglavje.

Tretje poglavje govori o oceni uspešnosti slovenske tranzicije in je razdeljeno na dva dela. V prvem delu bom primerjala makroekonomske kazalnike Slovenije z ostalimi tranzicijskimi državami, ki so leta 2004 vstopile v Evropsko unijo. Primerjala jih bom glede na bruto domači proizvod, inflacijo, brezposelnost, javnofinančni saldo ter plačilno bilanco. Uspešna tranzicija pa ni le stvar nadaljevanja gospodarske rasti, ampak tudi razvoja tržnih institucij, odgovornih političnih akterjev ter stabilnega in atraktivnega socialno-političnega sistema. V drugem delu tretjega poglavja bom zato podrobneje predstavila primerjavo izbranih držav na osnovi kazalnikov dolgoročnejske dinamike gospodarstva. Konkurenčnost je za majhno odprto gospodarstvo, kot je Slovenija, ključnega pomena, na njo pa vpliva mnogo različnih dejavnikov. Med njimi tudi neposredne tuje investicije ter internacionalizacija, produktivnost, struktura gospodarskih dejavnosti, podjetništvo in družba, temelječa na znanju. Sledila bo analiza kakovosti institucionalnega okolja, ki predstavlja enega od nujnih pogojev vzpostavljanja konkurenčnosti nacionalnih ekonomij in vzdržne gospodarske rasti. Po pregledu vseh navedenih dejavnikov bo mogoče sestaviti celotno sliko o dejanski uspešnosti Slovenije v tranzicijskem procesu.

V četrtem poglavju bo predstavljena še Strategija razvoja Slovenije v prihodnje ter reforme, ki jih je potrebno izvesti na poti do konkurenčnega tržnega gospodarstva. Zaključni del bo namenjen povzetku in ugotovitvam diplomske naloge.

2 PREHOD IZ CENTRALNO PLANSKEGA SISTEMA V TRŽNI SISTEM

Ideologija komunističnega režima od Berlina do Vladivostoka je poudarjala pomen gospodarske rasti, ki temelji na visokih deležih investicij v proizvodni, hitremu razmahu industrije in predvsem težke industrije, kar je v teoriji znano kot dualni model razvoja¹.

Socializem je prinesel precej zavidljive dosežke, hitro gospodarsko rast, vendar so bili le-ti doseženi na račun produktivnosti, splošnega življenjskega standarda in okolja. Slabosti so se kazale v neučinkovitosti planiranja, popačenih cenah in industrijski strukturi, neučinkoviti porabi naravnih virov, nizki produktivnosti, zastarelih tovarnah in onesnaževanju okolja.

V tem poglavju poleg lastnosti centralno-planskega sistema navajam še razloge za njegovo neučinkovitost in prehod v tržni sistem. Odsotnost univerzalnega načrta je vsako tranzicijsko državo primorala k izbiri svoje poti. Poleg razlik med omenjenimi državami ob začetku tranzicijskega procesa so različna zaporedja in intenzivnost sprejemanja potrebnih reform pripeljala do različnih rezultatov.

2.1 TEORETIČNA ZASNOVA SOCIALISTIČNEGA GOSPODARSTVA

Socialistično gospodarstvo je v teoriji temeljilo na modelu planiranja in na izjemno pomembni vlogi države v gospodarstvu. Centralno-planski sistem, ki naj bi zagotovil optimalno pot razvoja, je tako temeljil na centralnem planu in odsotnosti privatne lastnine. Centralni plani, ki si se pripravljali na letni, petletni ali pa krajši osnovi, so narekovali, kaj in kako se bo proizvodilo. Glavni plan se je drobil na manjše, bolj specifične in bolj natančno kvalificirane operativne plane, ki so jih morala podjetja izpolniti. Podjetja so bila v državni lasti. Podjetja so se trudila, da so plan sicer izpolnila, ne pa tudi (preveč) preseгла, saj bi to lahko povzročilo dvig plana za naslednje obdobje. Poleg pomanjkanja motivacije za učinkovitost tudi ni bilo motivacije za dvig kakovosti izdelkov ali pa uvedbo izboljšav. Problemi koordinacije in s tem ustrezne sestave plana ter motivacijski problemi, do katerih je prišlo zaradi odsotnosti privatne lastnine, so bili temeljni vzroki neučinkovitosti socialističnega sistema². Za socialistična gospodarstva so bili značilni še trije paradoksi, ki so vsi nakazovani na nekonsistentnosti v gospodarskem sistemu (Gomulka, 1995, str. 14):

- 1) Nizka inflacija in visoka zaposlenost. Cene v socializmu so bile nadzorovane, stranski učinki nadzora pa so bile nerealne relativne cene, pomanjkanje, prisilna substitucija v potrošnji in

---

¹ Več o tem: Gomulka, 1995, str. 14; Honkkila, 2000, str. 4.

² Več o tem: Kornai, 1992.

prisilni prihranki³ (vir presežne ponudbe denarja, kar je bil eden pomembnejših razlogov za visoke inflacije v začetku tranzicije). Socialistični sistem si je prizadeval za najhitrejšo možno gospodarsko rast, ne glede na ceno in s tem namenom mobiliziral presežek delovne sile (labor surplus). Visoka zaposlenost⁴ je bila posledica uporabe modela dualnega gospodarstva, ki je bil temelj razvoja, zaposlovanja žensk ter rasti prebivalstva. Tabela 1 prikazuje precej večji porast aktivnosti žensk v starosti od 40 do 44 let v socialističnih gospodarstvih v primerjavi s kapitalističnimi.

Tabela 1: Primerjava aktivnosti žensk izbranih držav v starosti od 40 do 44 let

	1950	1960	1970	1980	1985
<i>Socialistične države</i>					
Bolgarija	78,6	83,4	88,5	92,5	93,3
Češkoslovaška	52,3	67,3	79,9	91,3	92,4
Madžarska	29,0	51,8	69,4	83,2	84,7
Poljska	66,4	69,1	79,5	83,2	84,7
Romunija	75,8	76,4	79,5	83,1	85,1
Sovjetska zveza	66,8	77,9	93,2	96,9	96,8
<i>Države severne Evrope</i>	30,9	39,9	53,8	69,9	71,1
<i>Države zahodne Evrope</i>	34,5	39,5	46,4	55,1	55,6
<i>Države južne Evrope</i>	22,4	25,3	29,7	35,7	37,1

Vir: Kornai, 1992, str. 207.

- 2) Obdobju izjemno hitre rasti je sledilo obdobje stagnacije in recesije. Hitra rast je bila posledica uporabe modela dualnega razvoja. Sprva je bilo na voljo veliko nezaposlenih resursov (predvsem dela), zato je bila hitra rast ob visoki akumulaciji mogoča. Kasneje se je upočasnila rast delovne sile, dualnost se je zmanjšala, kompleksnost gospodarstva je bila vedno večja in zato planiranje bolj kompleksno⁵. S padcem učinkovitosti je padla tudi rast.
- 3) Stopnja investicij je bila najvišja prav v sektorjih z najnižjo profitno stopnjo, kar je svojevrsten fenomen.

S skoraj popolno državno ali družbeno lastnino podjetja niso imela definirane lastniške strukture, ki bi spodbudila trud in željo po dobičkonosnosti, značilni za tržna gospodarstva. Delavci so bili zaradi odsotnosti motivacije, kljub dobri izobraženosti, nizko storilni. Brez vstopa novih podjetij in konkurence ni bilo potrebe po inovativnosti in tehnološkem napredku. Posledici slabega gospodarjenja podjetij sta bili tehnična neučinkovitost proizvodnje in vse manjša produktivnost dela. Mnogo podjetij je proizvajalo z negativno dodano vrednostjo, stroški njihovih inputov, vrednoteni po svetovnih cenah, pa bi presegali vrednost njihovih outputov. Kombinacija dominantne težke industrije, v večini primerov z uporabo premoga kot glavnega vira energije,

³ Več v: Kornai, 1992, str. 229-234.

⁴ Vseeno je prihajalo do strukturnih pomanjkanj delovne sile (structural labor shortage) zaradi nekvalificiranosti, presežka delovne sile na vaseh in pomanjkanja v mestih ter zaradi nesorazmernega regionalnega razvoja. Več v: Kornai, 1992, str. 211-216.

⁵ Zaradi notranje neučinkovitosti planiranja, je bil sistem veliko bolj nestabilen, kot je izgledalo. Planerji niso imeli na voljo toliko informacij, kot jih zagotavlja ponujena cena v tržni ekonomiji. Planiranje je tako v veliki meri postalo prilagojen sistem barantanja, v katerem so bila poznanstva pomemben element. Podjetja so bila dostikrat odvisna od enega samega dobavitelja oziroma kupca, zaradi česar je v kombinaciji z nepopolnimi pogodbami in asimetričnimi informacijami prihajalo do občasnih zastojev v proizvodnji (Blanchard, Kramer, 1997).

nizkih cen energije in potratne uporabe inputov, je povzročila porast porabe energije, ki je kar nekajkrat presežala stopnjo porabe tržnega gospodarstva in imela negativen vpliv na okolje (World Development Report, 1996, str. 3).

2.2 SOCIALIZEM V PRAKSI

Dosežki planskega sistema so bili precejšnji. Vključevali so porast outputa, hitro industrializacijo in povečanje zaposlenosti. Nivo socialne varnosti za prebivalstvo je bil glede na raven gospodarske razvitosti zelo visok (gre za t.i. koncept premature welfare state⁶) in je vključeval brezplačno izobrazbo ter zdravstvene storitve. Brezposelnosti uradno ni bilo, konstantno je bila presežena ponudba delovnih mest. (V praksi pa je obstajala t.i. skrita brezposelnost.) Dohodki so bili razmeroma enakomerno porazdeljeni med prebivalstvo, osnovne dobrine in storitve pa so bile dosegljive vsakomur.

Tabela 2: Povprečna stopnja rasti (sprememba BDP) tranzicijskih gospodarstev (1971-1998)

	1971 – 1980	1981 – 1990	1991 – 1998
Češka	3,4	0,8	-4,2
Estonija	5,3	-0,1	0,7
Litva	5,2	2,6	-3,1
Latvija	5,3	1,5	-7,6
Madžarska	4,9	1,1	2,3
Poljska	5,9	0,0	1,8
Slovaška	5,1	1,5	-1,6
Slovenija	5,7	-1,0	7,4

Vir: Estrin, Urga, Lazarova, 2001, str. 683.

Socialistične države so do sredine sedemdesetih let kot posledica velikih vlaganj v razvoj industrije dosegale relativno visoke stopnje rasti (glej Tabelo 2). Industrijsko strukturo je določeval višji delež težke industrije v primerjavi s storitvami, ki so po marksistični teoriji veljale za neproduktivne. Pred drugo svetovno vojno je v povprečju v socialističnih gospodarstvih industrija predstavljala 30% outputa, leta 1988 pa okoli 60%, medtem ko je delež industrije v razvitih zahodnih gospodarstvih v tem obdobju dosegal le okoli 30-40%. Navkljub hitri rasti pa so bila socialistična gospodarstva v primerjavi s kapitalističnimi sorazmerno neučinkovita. Tabela 3 na naslednji strani prikazuje relativno razvitost nekaterih socialističnih držav glede na kapitalistične v času. Mogoče je opaziti, da navkljub navidezno zelo hitri rasti, države socialističnega bloka niso napredovale v primerjavi z zahodnimi gospodarstvi. Celo nazadovale so.

⁶ Več v: Barbone, Polackova, 1996.

Tabela 3: Primerjava razvitosti socialističnih držav glede na kapitalistične (v 1990\$ per capita)

	1935	1955	1970	1992	1998
Poljska	1597	2788	4428	5038	6774
Španija	2792	3995	7291	14767	16412
<i>Razmerje: Poljska/Španija</i>	<i>0,57</i>	<i>0,7</i>	<i>0,61</i>	<i>0,34</i>	<i>0,41</i>
Madžarska	2471	2480	5028	6636	7450
Grčija	2526	2560	6327	12607	13504
<i>Razmerje: Madžarska/Grčija</i>	<i>0,98</i>	<i>0,97</i>	<i>0,79</i>	<i>0,53</i>	<i>0,55</i>
Češka	2410	3922	6460	10220	10820
Avstrija	2926	5087	9813	21029	22896
<i>Razmerje: Češka/Avstrija</i>	<i>0,82</i>	<i>0,77</i>	<i>0,66</i>	<i>0,49</i>	<i>0,47</i>

Vir: Estrin, Urga, Lazarova, 2001, str. 681.

V sedemdesetih in osemdesetih letih se je gospodarska rast v vzhodnem bloku precej upočasnila in postala ponekod celo negativna. Razlogi za gospodarske probleme so bili skriti v glavnih značilnostih planskega mehanizma, ki so vodile v neučinkovitost in nizko motivacijo. Produktivnost dela in kapitala je bila nizka, tehnični napredek je bil uvajan počasi⁷, prepad med socialističnimi in kapitalističnimi gospodarstvi pa je rasel. Velik del BDP-ja je bil namenjen za obrambo, življenjski standard in potrošnja pa sta bila drugorazredna (Lavigne, 1999, str. 91).

2.3 TRANZICIJA

Čeprav je sprva socialistični ekonomski sistem na veliko presenečenje Zahoda dajal presenetljivo dobre rezultate, pa so se težave kopičile in pripeljale do zloma. Tranzicija je bila nujna. Kljub potrebnosti tranzicije se je proces izkazal za veliko težjega, kot se je sprva predvidevalo. Problem je bil, da ni bilo nobenega univerzalnega načrta, kako uspešno izvesti tranzicijo, poleg tega so imeli svetovalci in načrtovalci le malo neposrednih izkušenj s transformacijo gospodarstva. Opirali so se lahko le na generalna načela in povezane izkušnje – izkušnje strukturnih reform v državah v razvoju v osemdesetih in pred tem, izkušnje Kitajske iz poznih sedemdesetih, ter predhodne poskuse reform tranzicijskih držav (Fischer, Sahay, Vegh, 1996, str. 45).

Tranzicija kot proces prehoda iz socialističnega v kapitalistični sistem je v osnovi zajemala 5 temeljnih reform: stabilizacija, liberalizacija, reforme podjetij, oblikovanje mreže socialne varnosti ter institucionalne reforme (Gomulka, 2000). Vendar pa se rezultati držav, kljub temu da so se zavezale k podobni mešanici ukrepov, precej razlikujejo.

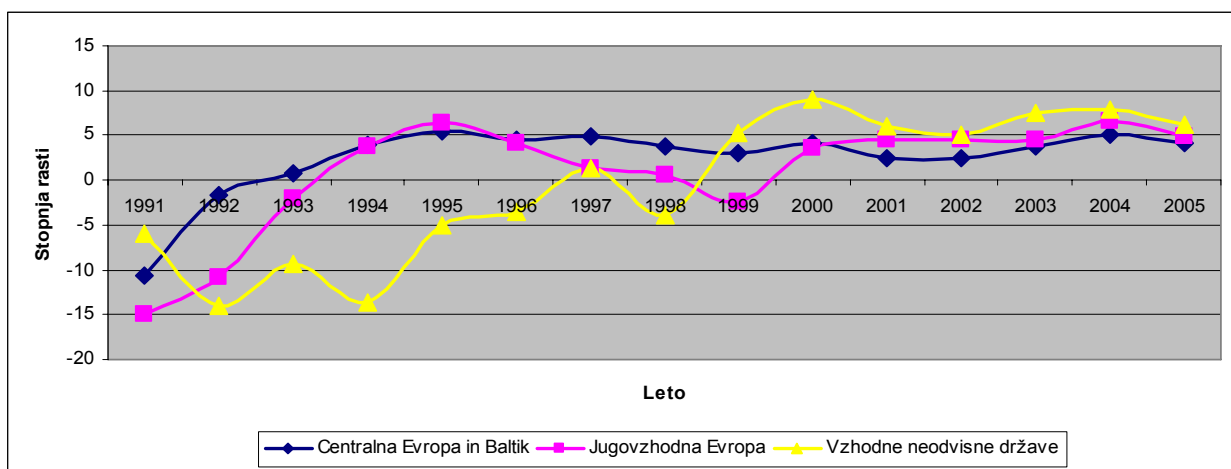
2.3.1 Zakaj različni rezultati med državami?

Rezultat prehoda iz centralno-planskega sistema k tržni ekonomiji so spremembe v gospodarskih strukturah in spremembe v obnašanju potrošnikov in proizvajalcev, vendar pa se napredek med državami razlikuje.

⁷ Več v: Gomulka, 1986.

Padec outputa je bil na začetku procesa reform kot posledica makroekonomske stabilizacije in realokacije virov iz neproduktivnih sektorjev v dobičkonosne sektorje sicer pričakovan, vendar pa je daleč presegel pričakovanja. Obseg padca outputa se med posameznimi državami močno razlikuje. Najbolj uspešne so bile države Centralne Evrope, kjer je padec BDP trajal tri do štiri leta v razponu od približno 13 do 25 odstotkov glede na tistega iz leta 1989. Najmanjši padec je doživela Poljska (13,6%), večje padce so zabeležile Rusija (45%), Baltske države (36-53%) in Ukrajina (64%), največje pa zakavkaške republike (75%) (Fischer, Sahay, 2000, str. 4, 34). V državah nekdanje Sovjetske zveze, z izjemo Baltskih držav oziroma v Vzhodnih neodvisnih državah⁸ (CIS) se je ponovna oživitev začela kasneje in manj zagnano kot v državah Centralne Evrope in Baltika⁹ (CEB) ter v državah Jugovzhodne Evrope¹⁰ (SEE).

Slika 1: Gospodarska rast v obdobju 1991-2005 po skupinah držav: CEB, SEE in CIS

Vir: Transition Report, 2004, 2005.

Različne rezultate tranzicije posameznih držav skušajo v zadnjih letih razložiti z osredotočanjem na tri pojasnjevalne faktorje, ki vplivajo na zmanjševanje gospodarskega zaostanka: začetni pogoji, merila makroekonomske stabilizacije in strukturne reforme (Falcetti, Raiser, Sanfey, 2002; Peternelj, 2005; IMF, 1999).

2.3.1.1 Začetni pogoji

Kljub podobnostim gospodarskih sistemov tranzicijskih držav so v začetku tranzicije obstajale razlike v začetnih pogojih. Mnenja o pomembnosti začetnih razmer za pojasnjevanje gospodarske rasti so različna. Na splošno soglašajo glede tega, da so začetni pogoji pomembni za pojasnjevanje začetnega padca BDP, vendar pa je mogoče vpliv neugodnih začetnih razmer

⁸ Vzhodne neodvisne države (Commonwealth of the Independent States): Armenija, Azerbajdžan, Belorusija, Gruzija, Kazahstan, Kirgizija, Moldavija, Rusija, Tadžikistan, Turkmenistan, Ukrajina in Uzbekistan.

⁹ Države Centralne Evrope in Baltika (Central eastern Europe and the Baltic states): Slovenija, Slovaška, Poljska, Madžarska, Litva, Latvija, Estonija in Češka.

¹⁰ Države jugovzhodne Evrope (South Eastern Europe): Albanija, Bolgarija, Hrvaška, Makedonija, Romunija ter Srbija in Črna gora.

kasneje odpraviti z ustrežno stabilizacijo in uvajanjem institucionalnih reform (Fischer, Sahay, 2000, str. 16).

V Tabeli 4 je prikazanih sedem spremenljivk, iz katerih so razvidne razlike med posameznimi državami. To so BDP per capita iz leta 1989, delež trgovine v okviru CMEA¹¹, delež kmetijstva v BDP, bogatost z naravnimi viri, razdalja do Düsseldorfa¹², leta pod komunizmom, zunanji dolg ter delež vpisanih v srednje šole (Fischer, Sahay, 2000, str. 36). Stern (1998) omenja tudi pretekle izkušnje s tržno ekonomijo in ekonomskimi reformami, ekonomske strukture, varstvo okolja ter zgodovinsko in kulturno tradicijo.

Tabela 4: Začetne razmere v državah CEB

Država	BDP p.c. v letu 1989 ¹	Delež trgovine v okviru CMEA ²	Delež kmetijstva v BDP ³	Bogatost z naravnimi viri ⁴	Razdalja do Düsseldorfa (v km)	Leta pod komunizmom	Zunanji dolg ⁵	Delež vpisanih v srednje šole ⁶
Češka	8207	10	7	0	559	43	12,2	0,91
Estonija	6475	27	20	0	1449	51	0	1
Latvija	5204	31	19	0	1293	51	0	0,89
Litva	3603	34	27	0	1299	51	0	0,88
Madžarska	6081	10	12	0	1002	41	64	0,75
Poljska	5687	17	13	1	995	42	63,4	0,82
Slovaška	6969	10	7	0	824	43	6,8	0,96
Slovenija	11525	5	5	0	815	44	0	0,9

Opombe: ¹ Merjen po metodi paritete kupne moči; ² Odstotek celotne trgovine v letu 1990; ³ Merjen kot odstotek dodane vrednosti; ⁴ 0 – označuje, da država ni bogata z naravnimi viri, 1- država je zmerno bogata, 2- država je bogata z naravnimi viri.; ⁵ V letu pred začetkom tranzicije, merjen v odstotku BDP; ⁶ V letu pred začetkom tranzicije, delež šolajoče se populacije.

Vir: Fischer, Sahay, 2000, str. 36.

Najboljše začetne pogoje so imele Slovenija, Češka in Slovaška, Madžarska pa le nekoliko slabše, vendar pa je, kot tudi Poljska, nasledila velik zunanji dolg. Začetni pogoji Baltskih držav so bili izmed izbranih držav najslabši. Imele so najnižji BDP na prebivalca, preživele so več časa pod komunizmom in so bolj oddaljene od centra Evrope. Baltske države so relativno dobre rezultate, kljub slabim začetnim pogojem, dosegle s pomočjo ustrezne makroekonomske politike in s strukturnimi reformami.

Slovenija, ki se je poleg prehoda iz socialističnega v tržno gospodarstvo, soočila tudi s prehodom iz regionalnega v nacionalno gospodarstvo, je imela v primerjavi z ostalimi tranzicijskimi državami zelo ugoden izhodiščni položaj. Le-ta je izviral iz sistema decentraliziranega nadzora, t.i. »tržnega socializma«, v katerem je trg v celotnem gospodarstvu že do neke mere imel pomembno vlogo pri alokaciji sredstev. Druga pomembna prednost slovenskega gospodarstva je bila njegova relativno večja odprtost v primerjavi z drugimi tranzicijskimi državami, saj je že v predtranzicijskem obdobju pretežni del slovenske trgovine potekal z naprednejšimi državami

¹¹ CMEA = The Council for Mutual Economic Assistance.

¹² Ideja je testirati vpliv fizične lokacije oziroma gravitacijski model razvoja. Razdalja je merilo oddaljenosti izbrane države od centra Evrope. Bližje, kot je gospodarstvo razvitemu gospodarstvu, lažje in hitreje naj bi se razvijalo. Razlogov za to je več: trgovina, mobilnost delovne sile, pretok kapitala, znanja itd (Več v: Anderson, 1979, str. 106-116).

zahodne Evrope (Poročilo o človekovem razvoju, 1998, str. 79). K ugodnemu izhodišču sta pripomogla tudi ugodna geografska lega ter relativno visoka količina človeškega kapitala.

2.3.1.2 Stabilizacija

Falcetti et al (2002) navajajo splošno sprejeto dejstvo, da je uspešna makroekonomska stabilizacija predpogoj za gospodarsko okrevanje med tranzicijo. Nižje inflacijske stopnje in manjši proračunski deficiti so povezani z višjimi stopnjami rasti, vendar se zdi, da obstaja prag stopnje inflacije, pod katero so nadaljnja izboljšanja v rasti malenkostna.

Makroekonomska stabilizacija se uresničuje s klasičnimi makroekonomskimi politikami (monetarno, dohodkovno in fiskalno). Cilj denarne politike je znižanje inflacije na raven, ki je primerljiva z razvitimi državami EU, cilj dohodkovne politike pa počasnejša realna rast bruto plač na zaposlenega od rasti produktivnosti dela, kar naj bi prispevalo k zaviranju inflacije in ustvarjanju razmer, ki bodo podjetjem omogočale povečanje vlaganj v tehnologijo, trge in človeški kapital ter tako krepitev konkurenčnosti in povečanje zaposlenosti. Osnovna strateška usmeritev fiskalne politike je prestrukturiranje javnofinančnih odhodkov in prihodkov, kar bo spodbudno vplivalo na konkurenčnost gospodarstva in bo v srednjeročnem obdobju omogočilo tudi postopno uravnovešanje javnih financ brez povečanja deleža prihodkov v bruto domačem proizvodu (Poročilo o razvoju, 2005, str. 24).

Slovenija se je ob osamosvojitvi srečala z znatnimi neravnotežji, tako notranjimi (hiperinflacija)¹³ kot zunanji (velik dolg do tujine)¹⁴. Istočasno se je znašla pred izgubo jugoslovanskega trga ter odsotnostjo deviznih rezerv, s katerimi bi podprla novo valuto. Makroekonomska stabilizacija je bila zato njena glavna prioriteta (Mrak, Rojec, Silva-Jauregui, 2004, str. xxv). Poleg Poljske in Češke je Slovenija dosegla najuspešnejšo stabilizacijo, kljub temu da so bila makroekonomska neravnotežja ob začetku tranzicije na takrat še Češkoslovaškem manjša, predvsem glede inflacije, saj je imela Češkoslovaška najmanjši denarni presežek med vsemi tranzicijskimi državami (Gomulka, 2003). Več podatkov predstavljam v nadaljevanju.

2.3.1.3 Strukturne reforme

Strukturne reforme so tretji faktor, ki pomembno vpliva na zmanjševanje gospodarskega zaostanka. Glavni fokus delovanja politike je vzpostavljanje in ohranjanje stabilnosti. Istočasno skušajo načrtovalci politike do različnih stopenj prestrukturirati gospodarstvo tako, da dolgoročno koristi gospodarski rasti. Prevladujoče analize tranzicijskega procesa so običajno poudarjale potrebo po ukrepanju na šestih področjih, to so: makroekonomska stabilizacija, liberalizacija cen, liberalizacija trgovine in konvertibilnost tekočega računa, reforme podjetij (še

---

¹³ Glej Tabelo 9: Inflacija po HICP na strani 16.

¹⁴ Po podatkih Narodne Banke Jugoslavije je Slovenija nasledila 1.791 mio \$ od skupaj 12.000 mio \$ alociranega dolga in 16,39% od skupaj 3.145 mio \$ nealociranega dolga Jugoslavije. Več v Mrak, Rojec, Silva-Jauregui (2004), str. 100-111.

posebej privatizacija), oblikovanje mreže socialne varnosti in razvoj institucionalnega in pravnega okvira za tržno gospodarstvo (vključno s kreacijo tržno-baziranega finančnega sistema) (Fischer, Sahay, Vegh, 1996, str. 46). Po drugi delitvi lahko omenjene reforme razdelimo v dve skupini. V prvo skupino¹⁵ sodijo reforme, ki predstavljajo nujno osnovo za postopno uporabo posrednih instrumentov ekonomske politike, kot so obrestne mere in devizni tečaji, ter trdih proračunskih omejitev v podjetjih, njihov dodatni pomen pa je v odpiranju prostora drugi skupini reform (Slovenija v Evropski uniji, 2001, str. 14). Druga skupina vključuje razvoj in uveljavitev zakonov, predpisov in institucij, katerih namen je zagotoviti uspešno tržno usmerjeno gospodarstvo. Te reforme vključujejo privatizacijo velikih in srednje velikih podjetij, ustanovitev in uveljavitev tržno usmerjenega pravnega sistema in spremljajočih institucij, nadaljnji razvoj delujočega komercialnega bančnega sektorja in učinkovitega davčnega sistema, delovne zakonodaje ter institucij, povezanih s socialno varnostno mrežo (z brezposelnostjo in s sistemom upokojevanja). Poudarek pri reformah druge skupine je, da izbris vseprisotne diktatorne države ni dovolj. Potrebno je tudi oblikovanje zanesljivih državnih aparatov, ki zagotavljajo enake pogoje za poslovanje v tržnem gospodarstvu. Država mora imeti pri tem dovolj virov, da uveljavi trgu prijazne zakone in se izogne pritiskom določenih interesnih skupin (Transition Report, 2005, str. 7-10; Svejnar, 2002, str. 5-6).

Evropska banka za obnovo in razvoj (EBRD) je v nedavni študiji (2004) ugotovila, da imajo reforme močan pozitiven vpliv na rast in da bo sprejeta obveza za reforme na dolgi rok prinesla znatne koristi (Peternelj, 2005, str.1-4). IMF¹⁶ pri pojasnjevanju razlik med državami poudarja veliko pomembnost strukturnih reform, celo večjo, kot jo pripisuje začetnim pogojem in makroekonomskim spremenljivkam. Podobno velik pomen strukturnim reformam in institucionalnemu napredku pripisujejo tudi Bevan in Estrin (2000), Havrylyshyn (2004), Moers (2002), Staehr (2005) in mnogi drugi.

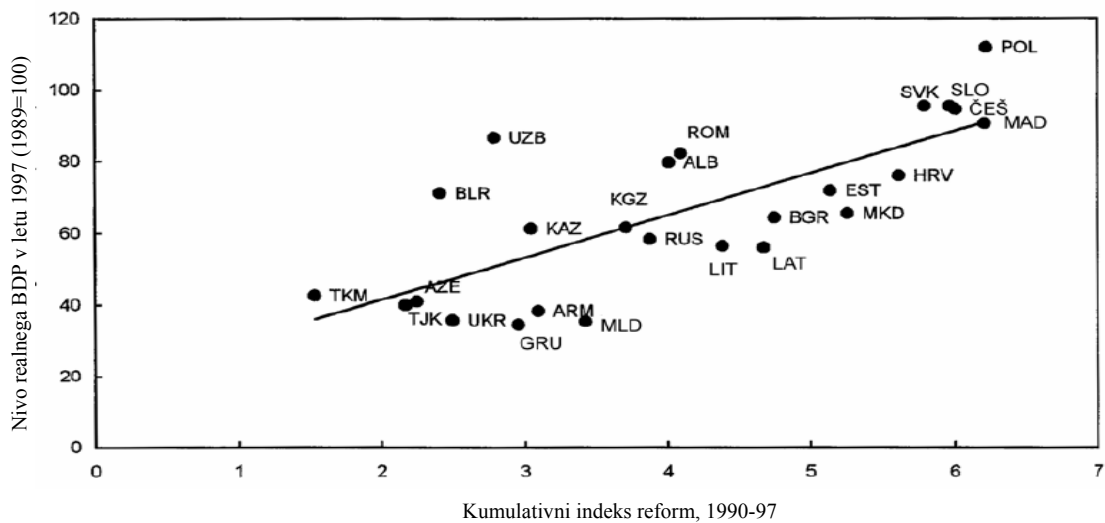
Reforme, ki so jih države izvedle ali pa so jih želele izvesti, so bile med tranzicijskimi državami podobne, vendar je prihajalo do razlik pri dveh elementih prestrukturiranja. Najprej pri opredelitvi začetka reformiranja in nato pri določitvi hitrosti. Havrylyshyn et al. (1998) navajajo, da je večja rast dosežena v tistih gospodarstvih, ki so prva začela z reformami (glej Sliko 2 na naslednji strani). Pri določitvi hitrosti pa je šlo za odločitev med možnostjo, da se reforme izvedejo v enem sunku (takoimenovani big-bang pristop oziroma šok terapija) ali pa s postopnim uvajanjem reform (gradualizem). Pri sprejemanju obsežne strategije reform in specifičnih politik je morala tranzicijska država upoštevati lastne gospodarske okoliščine in politične omejitve.

---

¹⁵ Prva skupina reform se običajno osredotoča na makroekonomsko stabilizacijo, liberalizacijo cen in trgovine ter privatizacijo malih podjetij.

¹⁶ International Monetary Fund oziroma Mednarodni denarni sklad.

Slika 2: Povezava med gospodarsko uspešnostjo in stopnjo reform v tranzicijskih državah

Vir: Havrylyshyn et al., 1998, str. 28.

Slovenija se je odločila za gradualistični pristop¹⁷ izvajanja strukturnih reform. Zagovorniki tega pristopa so poudarjali postopnost v izvajanju reform in izpostavljali pomen institucij ter njihovega normalnega delovanja. Glavna prednost tega pristopa je v zadostnem času, ki ga imajo na razpolago gospodarski subjekti, da se prilagodijo novim okoliščinam in svoje dejavnosti ne opustijo, temveč jo prestrukturirajo (Peternelj, 2005, str.1-4; Poročilo o človekovem razvoju, 2001, str. 74). Zavedati pa se je potrebno, da lahko tak pristop vodi do zaostanka v procesu reform. Argumenti v korist gradualističnega pristopa so bili med drugim šok gospodarstva ob izgubi jugoslovanskega trga skupaj z nestabilno politično situacijo v Sloveniji, splošen previdnostni odnos Slovencev do gospodarskih reform, skupaj s tradicionalnim sporazumnim odločanjem o pomembnejših zadevah, ter relativno visoka stopnja razvoja, ki je dovoljevala bolj previden pristop (Mrak, Rojec, Silva-Jauregui, 2004, str. xxii).

Dosedanji uspehi slovenske tranzicije potrjujejo logiko izbire gradualističnega pristopa. Nobenega dvoma ni, da je celotna gospodarska, socialna in politična skladnost procesa reform posledica gradualizma. Vendar pa Jože Mencinger poudarja, da je bil pristop še bolj postopen, kot so ga predlagali najbolj entuziastični gradualisti. Zato ne preseneča, da je prišlo do zamud v dinamičnosti procesa reform. Zaostanki procesa reform opozarjajo, da bi nadaljevanje gradualističnega pristopa lahko resno ogrozilo gospodarsko konkurenčnost in celo izjalovilo makroekonomske uspešnost (Mrak, Rojec, Silva-Jauregui, 2004, str. xxiii).

EBRD ocenjuje potek tranzicijskih reform v 27 državah s posebnim **indeksom tranzicije** (transition index). Ključne reforme spremlja s pomočjo ocenjevanja 9 tranzicijskih

¹⁷ Dobrih petnajst let po začetku procesa tranzicije lahko opazimo, da z izjemo Slovenije (za katero je značilen gradualizem) in Estonije (big-bang) nobena od tranzicijskih držav ni uporabila čiste strategije prestrukturiranja gospodarstva (Pezdir, 2005, str. 13).

indikatorjev¹⁸, ki skupaj pokrivajo štiri osnovne elemente tržnega gospodarstva: trg in trgovino, podjetniški sektor, infrastrukturo in finančne institucije. EBRD primerja napredek procesa tranzicije s standardi industrializiranih tržnih gospodarstev. Indeks z vrednostjo 1 tako pomeni, da je država še vedno na ravni centralno planskega gospodarstva oziroma da je napredek zanemarljiv, indeks z vrednostjo 4,3 (oziroma 4+) pa predstavlja raven tržnega gospodarstva.

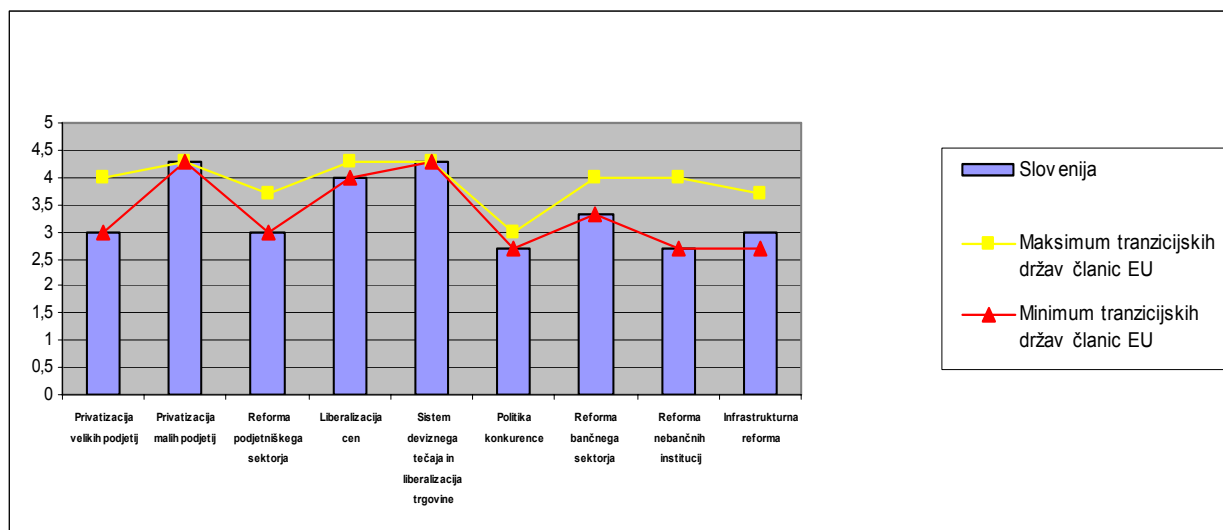
Tabela 5: Povprečje letnih vrednosti indeksov EBRD za izbrane države

	2004	2005
Češka	3,7	3,8
Estonija	3,7	3,8
Latvija	3,6	3,6
Litva	3,5	3,6
Madžarska	3,8	3,9
Poljska	3,6	3,7
Slovaška	3,6	3,6
Slovenija	3,4	3,4

Vir: Transition Report, 2004, 2005; Lastni izračuni.

Če primerjamo povprečni letni indeks tranzicije (kot neponderirane aritmetične sredine devetih kazalnikov) med novimi tranzicijskimi članicami EU, ugotovimo, da se je ravni razvitega tržnega gospodarstva najbolj približala Madžarska s 3,9, najmanj pa Slovenija s 3,4, ki v primerjavi s predhodnim letom ni napredovala. Stanje se od leta 2002 ni spremenilo (glej Prilogo 1), tako da Slovenija zdaj zaostaja že za vsemi tranzicijskimi državami, ki so skupaj z njo vstopile v EU.

Slika 3: Tranzicijski indikatorji Slovenije v primerjavi z najmanjšo in največjo vrednostjo tranzicijskih držav članic EU za leto 2005

Vir: Transition Report, 2005.

¹⁸ Vsak posamezni kazalnik je sintetična ocena napredka, ugotovljenega na podlagi različnih podatkov, deskriptivnih informacij o reformah in njihove analize. Kazalniki zavzemajo cele vrednosti od 1 do 4, lahko pa je osnovni vrednosti dodan še plus ali minus. V takih primerih za potrebe kvantitativnih analiz osnovni vrednosti indeksa dodamo ali odzhamemo 0,3 od osnovne vrednosti.

Analiza posameznih kazalnikov (glej Sliko 3 na strani 11), vključenih v izračun indeksa tranzicije, je pokazala, da so glavni zaostanki Slovenije v letu 2005, v primerjavi z ostalimi državami CEB, na področjih reform nebančnega finančnega sektorja (2,7) in uvajanja politike konkurenčnosti (2,7), kjer je izpostavljena prepočasna liberalizacija ter potreba po boljšem reguliranju mrežnih dejavnosti (predvsem telekomunikacij in energije). Le nekoliko manjši zaostanek (3,0) pa je na področju privatizacije velikih podjetij ter področju reform infrastrukture in podjetniškega sektorja, kjer so značilni dolgi ter dragi postopki registracije, pomanjkanje zemljišč in dolgotrajnost sodnih postopkov. Raven tržnega gospodarstva so vse nove članice EU že dosegle na področju privatizacije malih podjetij ter na področju sistema deviznega tečaja in liberalizacije trgovine (glej Tabelo 6). Prav tako so, z izjemo Slovenije, zeleno raven dosegle tudi pri liberalizaciji cen. Najslabši rezultati so na področju politike konkurence. Latvija in Estonija dosejata vrednost 2,7, Slovaška, Češka, Madžarska, Poljska in Litva pa 3,0. Velik zaostanek (2,7) srečamo še pri Slovaški na področju reforme nebančnih institucij ter pri Litvi na področju infrastrukture.

Tabela 6: Posamezni kazalniki indeksa tranzicije za države CEB v letu 2005

	Slovaška	Poljska	Litva	Madžarska	Češka	Latvija	Slovenija	Estonija
Privatizacija velikih podjetij	4.0	3.3	4.0	4.0	4.0	3.7	3,0	4.0
Privatizacija malih podjetij	4.3	4.3	4.3	4.3	4.3	4.3	4,3	4.3
Reforma podjetniškega sektorja	3.7	3.7	3.0	3.7	3.3	3.0	3,0	3.7
Liberalizacija cen	4.3	4.3	4.3	4.3	4.3	4.3	4,0	4.3
Sistem deviznega tečaja in liberalizacija trgovine	4.3	4.3	4.3	4.3	4.3	4.3	4,3	4.3
Politika konkurence	3.0	3.0	3.0	3.0	3.0	2.7	2,7	2.7
Reforma bančnega sektorja	3.7	3.7	3.7	4.0	4.0	3.7	3,3	4.0
Reforma nebančnih institucij	2.7	3.7	3.0	4.0	3.7	3.0	2,7	3.3
Infrastrukturne reforme	3.0	3.3	2.7	3.7	3.3	3.0	3,0	3.3

Vir: Transition Report, 2005.

Države CEB, in med njimi tudi Slovenija, se uvrščajo med uspešnejša tranzicijska gospodarstva. Boljši rezultati od ostalih tranzicijskih gospodarstev so deloma tudi odraz relativno boljših začetnih pogojev. Slovenija je po ravni BDP in začetnem padcu v tranziciji celo v vrhu po uspešnosti, vendar pa to ne pomeni nujno, da smo dejansko najbolj uspešno tranzicijsko gospodarstvo. Gradualistični pristop, ki je po eni strani obvaroval gospodarstvo pred večjimi pretresi, je s počasnostjo izvajanja reform pripeljal do zaostanka Slovenije za ostalimi državami CEB pri doseganju ravni razvitega tržnega gospodarstva. Kako uspešni smo torej?

3 OCENA USPEŠNOSTI SLOVENSKE TRANZICIJE

Temeljni namen diplomskega dela je ugotoviti, ali gre res verjeti trditvam, da je Slovenija najbolj uspešno tranzicijsko gospodarstvo. Da bi to storila, bom primerjala Slovenijo s Češko, Estonijo, Latvijo, Litvo, Madžarsko, Poljsko ter Slovaško; in sicer na naslednjih področjih: (1) makroekonomska primerjava na podlagi makroekonomskih kazalnikov in (2) primerjava na osnovi kazalnikov dolgoročnejsše dinamike gospodarstva (konkurenčnost, neposredne tuje investicije, produktivnost, podjetništvo itd.).

3.1 MAKROEKONOMSKA PRIMERJAVA Z OSTALIMI DRŽAVAMI TRANZICIJE

V pričujočem poglavju bom primerjala kazalce makroekonomske uspešnosti držav CEB, ki so si v tranzicijskem obdobju, poleg prehoda v tržno gospodarstvo kot cilj postavile tudi polnopravno članstvo v Evropski uniji in prevzem skupne valute. Leta 2004 so se pridružile EU, prevzem evra pa je še izziv, s katerim se morajo spopasti.

Senjur (2001, str. 32-33) navaja naslednja merila za ocenjevanje makroekonomske uspešnosti:

- **Stopnja rasti realnega bruto domačega proizvoda**¹⁹ (v nadaljevanju BDP)
- **Stopnja inflacije**²⁰
- **Stopnja brezposelnosti**²¹
- **Javnofinančni saldo**²²
- **Plačilna bilanca**²³

3.1.1 BDP

Po kratki začetni recesiji, ki je prizadela vse države ob začetku tranzicije, si je Slovenija leta 1993 opomogla, ko se je rast BDP ponovno začela vzpenjati in je od takrat ostala na ravni 3-5% letno. Rast je bila impresivno stabilna in robustna. Po drugi strani pa je Slovenija od vseh primerljivih tranzicijskih držav dosegala najnižjo gospodarsko rast po letu 2001. Vendar pa morajo nekatere od teh držav še doseči raven BDP izpred začetka tranzicije (glej Tabelo 7), medtem ko si je Slovenija že popolnoma opomogla. Relativno dobro razvita že ob razglasitvi samostojnosti, je uspešno napredovala v približevanju ravni Evropske unije²⁴ in dosegla visoko raven gospodarske uspešnosti (Peternej, 2005, str. 2). Gospodarske razmere v letu 2003 so močno zaznamovala neugodna gibanja v mednarodnem gospodarskem okolju, prišlo pa je tudi do spremembe v strukturi rasti BDP (višje stopnje rasti domačega povpraševanja). V letu 2004 se je rast okrepila na 4,2%. Temeljila je na ohranjanju visokih stopenj rasti domačega povpraševanja in na pospešeni rasti izvoza, kar je bila v veliki meri posledica enkratnih učinkov pred vstopom v EU in tudi oživljanja gospodarske rasti v EU (Poročilo o razvoju, 2005, str. 86-87). V letu 2005 je rast padla na 3,9%.

¹⁹ BDP je vrednost vseh končnih dobrin in storitev, ki so proizvedene v gospodarstvu v določenem časovnem obdobju, navadno v enem letu. Odraža tok v nekem časovnem obdobju, stopnja rasti pa nam pove, kako se ta tok spreminja v času.

²⁰ Stopnja inflacije nam daje informacijo o spremembi ravni cen v določenem časovnem razdobju.

²¹ Stopnja brezposelnosti predstavlja brezposelne osebe kot procent delovne sile. Za brezposelne osebe v skladu z metodologijo in definicijami Mednarodne organizacije dela (ILO) veljajo osebe starejše od 15 let, ki v tednu pred anketiranjem niso opravile niti 1 ure dela za plačilo, so v štirih tednih pred anketiranjem aktivno iskale zaposlitev in so se v štirinajstih dneh od dneva anketiranja pripravljene zaposliti, če jim je ponujeno delo (Poročilo o človekovem razvoju, 2001, str. 77).

²² Javnofinančni saldo je razlika med javnimi prihodki in izdatki.

²³ Plačilna bilanca je sistematični zapis vseh ekonomskih transakcij ali tokov imetij med rezidenti in nerezidenti v določenem časovnem obdobju, kaže zunanje ravnovesje gospodarstva.

²⁴ Gre za proces dohitevanja v teoriji.

Tabela 7: Realna stopnja rasti v % in indeks proizvoda 2004 (1989=100)

	Češka	Estonija	Latvija	Litva	Madžarska	Poljska	Slovaška	Slovenija
1989	1,4	8,1	6,8	1,5	0,7	0,2	1,4	-1,8
1990	-1,2	-6,5	2,9	-5	-3,5	-11,6	-2,5	-4,7
1991	-11,6	-13,6	-10,4	-5,7	-11,9	-7	-14,6	-8,9
1992	-0,5	-14,2	-34,9	-21,3	-3,1	2,6	-6,7	-5,5
1993	0,1	-8,8	-14,9	-16,2	-0,6	3,8	-3,7	1,7
1994	2,2	-1,6	2,2	-9,8	2,9	5,2	6,2	5,8
1995	5,9	4,5	-0,9	3,3	1,5	7	5,8	4,9
1996	4,2	4,4	3,8	4,7	1,3	6	6,1	3,6
1997	-0,7	11,1	8,3	7	4,6	6,8	4,6	4,8
1998	-1,1	4,4	4,7	7,3	4,9	4,8	4,2	3,6
1999	1,2	0,3	3,3	-1,7	4,2	4,1	1,5	5,6
2000	3,9	7,9	6,9	3,9	5,2	4	2	4,1
2001	2,6	6,5	8	6,4	3,8	1	3,8	2,7
2002	1,5	7,2	6,4	6,8	3,5	1,4	4,6	3,5
2003	3,2	6,7	7,5	9	2,9	3,8	4,5	2,7
2004*	4,4	7,8	8,5	6,7	4,2	5,4	5,5	4,2***
2005**	5	7	7,5	6,8	3,5	3,5	5,3	3,9***
Indeks BDP 2004 (1989=100)	114	112	90	89	120	142	121	126

Opombe: * ocena za leto 2004, **projekcija za leto 2005, ***podatek za Slovenijo je dokončen

Vir: Transition Report, 2001, 2004, 2005; Banka Slovenije, 2006.

V Vzhodni in Srednji Evropi je padec outputa trajal tri do štiri leta, pri čemer je bil kumulativni padec BDP med 20 in 30 odstotkov. Med evropskimi gospodarstvi v tranziciji je bila najuspešnejša Poljska, saj je output nehal padati leta 1992 in od leta 1993 naraščal v solidnem tempu. V letu 2004 je bila raven stopnje rasti realnega BDP Poljske v primerjavi z baznim letom (1989=100), torej predtranzicijskem letu, med izbranimi državami najvišja, kar 142%. Na drugem mestu sledi Slovenija s 126%, Latvija in Litva pa ravni BDP iz leta 1989 še nista dosegli.

Slovenija je po gospodarski razvitosti, merjeni z bruto domačim proizvodom na prebivalca po kupni moči, izmed naštetih držav na prvem mestu (glej Tabelo 8 na naslednji strani). V letu 2005 je omenjen BDP znašal 79,8% povprečja EU-25 (22.160\$), napoved za leto 2006 pa je 81,5% povprečja EU-25. Sledi ji Češka z 72,9% v letu 2005 (20.140\$) in napovedjo 75,1% povprečja EU-25 v letu 2006. Poljska je dosegla le 49,8% povprečja EU-25 (13.490\$) oziroma 51,1% v letu 2006, slabše pa je uvrščena le še Latvija, katere kupna moč je v letu 2005 znašala 47,2% povprečja EU-25 (13.480\$), napoved za leto 2006 pa naj bi dosegla 50,3% (World Development Report, 2006, str. 288-289; Eurostat, 2006).

Tabela 8: BDP na prebivalca po pariteti kupne moči (%)

	1996**	1997**	1998**	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006*
EU (25 držav)	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
EU (15 držav)	109,6	109,5	109,5	110,2	110,0	109,6	109,3	109,0	108,6	108,3	108,1
Češka	71,0	68,8	66,5	66,1	64,9	65,9	67,7	68,3	70,5	72,9	75,1
Estonija	34,8	38,1	39,2	38,8	42,1	43,7	46,8	50,3	53,0	60,1	64,4
Latvija	30,2	32,2	33,2	34,1	35,4	37,1	38,7	40,8	42,8	47,2	50,3
Litva	34,7	36,5	38,4	37,2	38,2	40,1	41,9	45,2	47,7	52,0	54,4
Madžarska	48,5	49,5	50,7	51,8	53,0	55,8	58,1	59,2	60,0	60,8	62,5
Poljska	42,1	44,0	44,9	46,0	46,8	46,1	46,3	46,9	48,7	49,8	51,1
Slovaška	45,5	46,3	46,9	46,6	47,5	48,5	51,0	51,9	52,9	55,0	57,2
Slovenija	69,0	70,6	71,6	73,8	72,9	73,9	74,5	75,9	79,0	79,8	81,5

Opombe: **ocena, *napoved

Vir: Eurostat, 2006.

3.1.2 Stopnja inflacije

Najvišja inflacijska stopnja je bila običajno zaznana na začetku tranzicijskega procesa, ko je bil odpravljen nadzor nad cenami in v večini primerov tudi nadzor nad trgovino. Del inflacije ob sprostitvi cen je posledica krize finančnega sektorja oziroma enkratnih skokov cen, ki so odpravili denarni presežek (monetary overhang) predhodnih let (Fischer, Sahay, Vegh, 1996, str. 51; Svejnar, 2001, str. 13).

Večina tranzicijskih držav je doživela vsaj trištevilično letno inflacijo v obdobju 12 mesecev pred začetkom stabilizacijskega programa. Do konca leta 1994 so vse izbrane države znižale letno inflacijo na dvoštevilično, naslednje leto pa pod 40%, kar predstavlja mejo, ko inflacija nima več tako pomembnega negativnega vpliva na gospodarsko rast in blaginjo potrošnikov. V letu 2001 pa so vse izbrane države beležile stopnjo inflacije pod 10%. V letu 2005 so izbrane države z izjemo Madžarske, Estonije in Latvije dosegale inflacijo nižjo od 3%.

Čeprav je leta 1995 letna inflacija v Sloveniji še presegala 12%, je do leta 1999 padla na približno 6%. V letu 2000 je ponovno narasla na 8,9% k čemur so prispevali številni dejavniki, predvsem uvedba davka na dodano vrednost leto poprej, silovito povečanje domačega povpraševanja, hitra rast plač in povečanje uvoznih cen (Konvergenčno poročilo, 2006, str. 53). Vzdržno zniževanje inflacije v letih 2002 do 2005 je rezultat usklajenih ukrepov Banke Slovenije in Vlade RS (stabilizacija tečaja tolarja, politika reguliranih cen in fiskalna politika), k nadaljnjemu znižanju pa je pripomogel tudi vstop v EU s spremembo trgovinskih režimov (odprava carin na prehranske izdelke in s tem nižje cene) (Poročilo o razvoju, 2005, str. 92-93). Inflacijska stopnja je padla pod 4% po tem, ko je Banka Slovenije upočasnila stopnjo deprecijacije valute v drugi polovici leta 2004, preden je 28. junija 2004 ustalila centralno pariteto pri 239.640 tolarjih za 1 evro, z dovoljenim odstopanjem +/- 15% znotraj ERM II²⁵. To

²⁵ ERM II je mehanizem za uravnavanje deviznih tečajev, ki temelji na principu fiksnih, vendar prilagodljivih tečajev. Država v tem mehanizmu ima uradni tečaj, ki ga izpogaja z Evropsko centralno banko (ECB). Dovoljeno je odstopanje 15% na vsako stran uradnega tečaja, možna je tudi prilagoditev uradnega tečaja, vendar le izjemoma in v dogovoru z ECB.

je zaustavilo dolgo obdobje nenehne depreciacije tečaja tolarja proti evru, ki je od tedaj stabilen (Peternej, 2005, str. 3).

Tabela 9: Inflacija po HICP²⁶, v %

	Češka	Estonija	Latvija	Litva	Madžarska	Poljska	Slovaška	Slovenija
1989	1,4	6,1	4,7	2,1	17	251,1	2,3	1306
1990	9,7	23,1	10,5	8,4	28,9	585,8	10,8	549,7
1991	52	210,5	172,2	224,7	35	70,3	61,2	117,7
1992	11,1	1076	951,2	1020,5	23	43	10	207,3
1993	20,8	89,8	109,2	410,4	22,5	35,3	23,2	32,9
1994	9,9	47,7	35,9	72,1	18,8	32,2	13,4	21
1995	9,6	29	25	39,6	28,2	27,8	9,9	12,6
1996	8,9	23,1	17,6	24,6	23,6	19,9	5,8	9,7
1997	8,4	11,2	8,4	8,9	18,3	14,9	6,1	9,1
1998	10,6	8,1	4,7	5,1	14,3	11,8	6,7	7,9
1999	2,1	3,3	2,4	0,8	10	7,3	10,6	6,1
2000	4	4	2,6	1	9,8	10,1	12	8,9
2001	4,7	5,8	2,5	1,5	9,2	5,5	7,3	8,4
2002	1,8	3,6	1,9	0,3	4,8	1,7	3	7,5
2003	0,2	1,3	3	-1,2	4,9	0,7	8,5	5,6
2004*	2,8	3	6,3	1,2	6,8	3,5	7,5	3,6 ***
2005**	2	3,9	6,4	2,8	3,8	2,2	2,4	2,5 ***

Opombe: * ocena, ** napoved, *** podatek za Slovenijo je dokončen

Vir: Transition Report, 2004, 2005.

Stopnja cenovne liberalizacije v Sloveniji je bila ob začetku tranzicije višja od stopnje v ostalih tranzicijskih državah, kar jo je postavljalo v boljši izhodiščni položaj. V zadnjem desetletju pa so se inflacijski pritiski napajali skozi pomanjkanje konkurenčnosti v različnih sektorjih, določene rigidnosti na trgu dela in vesplošne indeksacije. Slovenija je v začetku leta 2002 začela uspešno opuščati indeksacijski mehanizem v gospodarstvu, natančneje indeksacijo plač in socialnih transferjev, kar je pozitivno vplivalo na dezinflacijski proces. Leta 2004 je bil vpeljan restriktivni sporazum o plačah v gospodarstvu, po katerem je rast plač v prihodnje zaostajala za rastjo produktivnosti, kar je posledično povzročilo počasnejšo rast realnih plač (Peternej, 2005, str. 3, 4).

V letu 2005 se je inflacija znižala na 2,5%, kar je takrat še nekoliko odstopalo od maastrichtskega kriterija, vendar pa je Konvergenčno poročilo Evropske centralne banke maja 2006 objavilo, da je 12-mesečna povprečna stopnja inflacije, merjene s HICP, znašala 2,3%, kar je pod referenčno vrednostjo 2,6% za merilo cenovne stabilnosti. S tem je bil dosežen še zadnji izmed kriterijev za vstop Slovenije v evroobmočje. Napovedi inflacije za leti 2006 in 2007 sta 2,2% (Poročilo o denarni politiki, 2006, str. 44) oziroma 2,4% (World Economic Outlook, 2006).

Stopnja inflacije predstavlja v večini ostalih držav CEB največji problem pri izpolnjevanju konvergenčnih kriterijev. Napoved inflacije za leto 2006 je najvišja za Latvijo (6,4%), za

²⁶ HICP = harmonizirani indeks življenjskih potrebščin

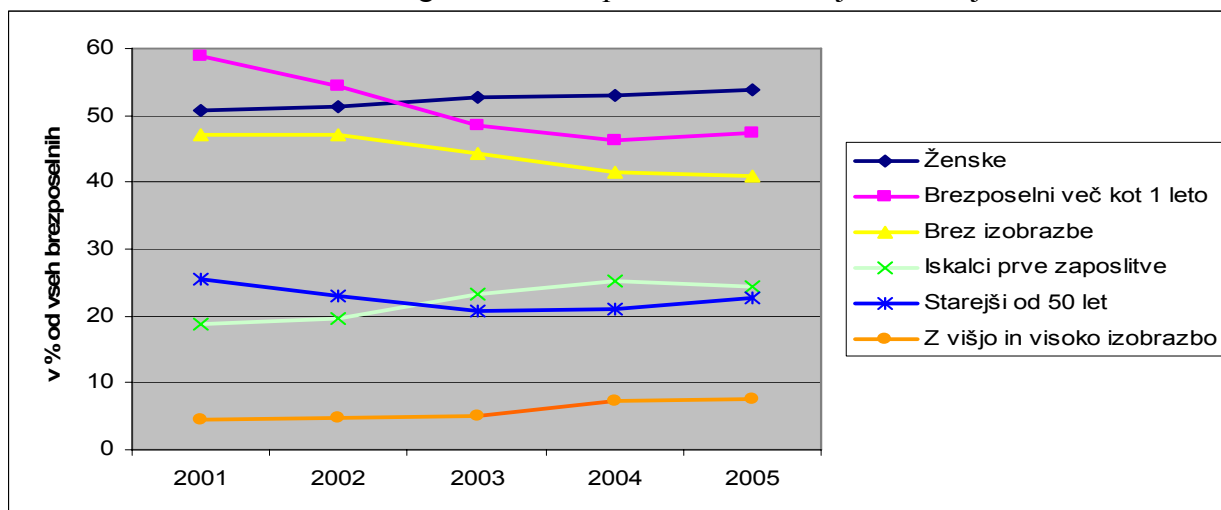
Estonijo in Slovaško 3,6%, Litvo 3,2% in Češko 2,8%. Nižjo od Slovenije (2,4%) naj bi dosegli Madžarska (2,0%) in Poljska (1,3%) (World Economic Outlook, 2006).

3.1.3 Stopnja brezposelnosti

Tranzicija je prinesla velike spremembe v sferi zaposlovanja, kjer je prišlo do velike rasti brezposelnosti. Nizka stopnja je merilo uspeha makroekonomske politike vsake države. Za prejšnji sistem je bila značilna skoraj polna zaposlenost, čeprav temu ni bilo tako. Razlog je bila visoka skrita brezposelnost delovne sile, ki se je pokazala ob prehodu v tržno gospodarstvo. K večji brezposelnosti pa je prispeval tudi sam prehod v tržno gospodarstvo. Pojavil se je profitni motiv, prišlo je do privatizacije, odpuščanja delavcev zaradi povečanja produktivnosti oziroma konkurenčnosti in propada neuspešnih podjetij. Pričakovano je bilo, da se bo delovna sila iz državnih podjetij zaposlila v privatnem sektorju, vendar novonastala podjetja niso masovno zaposlovala, uspešno prestrukturiranih podjetij pa ni bilo dovolj, da bi zaposlila vso odvečno delovno silo. Problem je postal še večji zaradi zgodnejših upokojitev, ko se je možnost povečanja števila zaposlenih zmanjšala, povečalo pa se je število vzdrževanega prebivalstva, kar obremenjuje davkoplačevalce ter državni proračun.

Relativno nizka stopnja brezposelnosti Slovenije v začetnem obdobju je predvsem posledica slovenskega privatizacijskega modela, ki je ohranjal status quo in se izognil večjim odpuščanjem delavcev ob začetku tranzicije (Mrak, Rojec, Silva-Jauregui, 2004, str. 125). Večje zaposlovanje brezposelnih v Sloveniji onemogoča močan strukturni značaj brezposelnosti, ki se kaže predvsem v visokem deležu dolgotrajno brezposelnih in vztrajno visokem deležu brezposelnih brez izobrazbe (predvsem starejših generacij), neugodna pa je tudi starostna struktura brezposelnih. Strukturni vidiki brezposelnosti se nanašajo tudi na regionalna neskladja. Deloma so povezana z relativno skromno selitveno mobilnostjo delovne sile v Sloveniji, blažijo pa jih precej močne delovne migracije (Poročilo o razvoju, 2005, str. 90-91; Poročilo o človekovem razvoju, 2001, str. 77). V zadnjih letih se strukturna brezposelnost nekoliko spreminja: deleži starejših, dolgotrajno brezposelnih ter brezposelnih brez izobrazbe se zmanjšujejo, povečujejo pa se deleži iskalcev prve zaposlitve, brezposelnih z višjo in visoko izobrazbo ter žensk (glej Sliko 4 na naslednji strani).

Slika 4: Strukturne značilnosti registrirane brezposelnosti Slovenije v obdobju 2001-2005

Vir: Zavod RS za zaposlovanje, 2006.

Slovenija je v letu 2005 dosegala najnižjo stopnjo brezposelnosti med tranzicijskimi državami članicami EU in je že leta, skupaj z Madžarsko, pod povprečjem EU-25, kot tudi EU-15 (glej Tabela 10). Največje probleme z brezposelnostjo imata Poljska in Slovaška, ki sta s 17,7% in 16,4% daleč nad povprečjem EU-25 (8,7%).

Tabela 10: Stopnja brezposelnosti v %, po ILO

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
EU (25 držav)	9.4	9.1	8.6	8.4	8.8	9.0	9.1	8.7
EU (15 držav)	9.3	8.6	7.7	7.3	7.6	8.0	8.1	7.9
Češka	6.4	8.6	8.7	8.0	7.3	7.8	8.3	7.9
Estonija	9.2	11.3	12.8	12.4	10.3	10.0	9.7	7.9
Latvija	14.3	14.0	13.7	12.9	12.2	10.5	10.4	8.9
Litva	13.2	13.7	16.4	16.5	13.5	12.4	11.4	8.3
Madžarska	8.4	7.0	6.4	5.7	5.8	5.9	6.1	7.2
Poljska	10.2	13.4	16.1	18.2	19.9	19.6	19.0	17.7
Slovaška	12.6	16.4	18.8	19.3	18.7	17.6	18.2	16.4
Slovenija	7.4	7.3	6.7	6.2	6.3	6.7	6.3	6.3

Vir: Eurostat, 2006.

3.1.4 Javnofinančni saldo

Stanje javnih financ v neki državi lahko analiziramo s pomočjo dveh temeljnih kazalnikov: (1) proračunskega primanjkljaja/presežka in (2) višine javnega dolga. Slovenija je na tem področju v primerjavi z ostalimi dosegala dokaj dobre rezultate.

Skozi tranzicijo je Sloveniji večinoma uspelo ohraniti javne finance v ravnovesju. Četudi od leta 1997 naprej slovenski proračun beleži primanjkljaj, je ta relativno obvladljiv (Peternelj, 2005, str. 2, 3). Od leta 2001 do leta 2005 se je proračunski primanjkljaj znižal s 3,9% BDP na 1,8% BDP. Po vstopu v EU veljajo za Slovenijo določila Pakta stabilnosti in rasti, po katerih delež

primanjkljaja sektorja države v BDP ne sme presegati 3%, kar je tudi zgornja dovoljena meja maastrichtskega kriterija. Slovenija ta kriterij izpolnjuje že od leta 2002.

V primerjavi z drugimi državami v EU je bila Slovenija v letu 2000, poleg Slovaške in Češke, med državami z najvišjim primanjkljajem sektorja države. V letih 2001 do 2003 se je v Sloveniji delež primanjkljaja v BDP zmanjševal, v povprečju evropskih držav pa se je povečal. V letu 2003 je bil delež primanjkljaja v BDP pod povprečjem držav EU-15 (2,9% BDP) kot tudi pod povprečjem držav EU-25 (3,0%), do leta 2005 pa se je razlika še povečala v korist Slovenije. Pod evropskim povprečjem 2,3 odstotnega javnofinančnega primanjkljaja v letu 2005 so poleg Slovenije še Estonija, Latvija in Litva. Češka, Poljska in Slovaška s primanjkljajem, manjšim od 3%, še vedno izpolnjujejo maastrichtski kriterij, Madžarska pa s primanjkljajem 6,1% ta kriterij precej prekorači (Poročilo o razvoju, 2005, str. 94-95; Eurostat, 2006).

Tabela 11: Delež javnofinančnega primanjkljaja/presežka v izbranih državah v letih 1998-2005, v % BDP

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
EU (25 držav)	-1.7	-0.8	0.8	-1.3	-2.3	-3.0	-2.6	-2.3
EU (15 držav)	-1.6	-0.7	1.0	-1.2	-2.2	-2.9	-2.6	-2.3
Češka	-5.0	-3.6	-3.7	-5.9	-6.8	-6.6	-2.9	-2.6
Estonija	-0.3	-3.7	-0.6	0.3	1.0	2.4	1.5	1.6
Latvija	-0.6	-4.9	-2.8	-2.1	-2.3	-1.2	-0.9	0.2
Litva	-3.0	-5.6	-2.5	-2.0	-1.4	-1.2	-1.5	-0.5
Madžarska	-8.0	-5.6	-3.0	-3.5	-8.4	-6.4	-5.4	-6.1
Poljska	-2.1	-1.4	-0.7	-3.7	-3.2	-4.7	-3.9	-2.5
Slovaška	-4.7	-6.4	-12.3	-6.6	-7.7	-3.7	-3.0	-2.9
Slovenija	-2.2	-2.1	-3.5	-3.9	-2.7	-2.8	-2.3	-1.8

Vir: Eurostat, 2006.

Drugi pomemben kazalnik je javni dolg, ki poleg javnofinančnega salda prikazuje vzdržnost položaja javnih financ, kot enega izmed konvergenčnih kriterijev.

Leta 1998 je dolg znašal 23,6% BDP in do leta 2002 narasel na 29,7% BDP. V letu 2003 se je dolg države znižal za 0,6 odstotne točke glede na BDP, predvsem zaradi znižanja relativnega deleža dolga neposrednih uporabnikov državnega proračuna. V letu 2004 je dolg narasel na 29,5% BDP, naslednje leto pa ponovno padel na raven iz leta 2003, torej 29,1% BDP.

V primerjavi z izbranimi državami je Slovenija po višini dolga v BDP nekje v sredini po zadolženosti. Manj so zadolžene Estonija, Latvija in Litva. Konvergenčni kriterij stanja dolga države (60% BDP) že kar nekaj let izpolnjujejo vse izbrane države (Poročilo o razvoju, 2005, str. 96-97; Eurostat, 2006).

Tabela 12: Bruto javni dolg (% BDP)

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
EU (25 držav)	67.5	66.7	62.9	62.0	60.5	62.0	62.4	63.4
EU (15 držav)	68.9	67.9	64.1	63.1	61.5	63.1	63.4	64.6
Češka	12.9	13.4	18.2	26.3	28.8	30.0	30.6	30.5
Estonija	5.6	6.0	4.7	4.7	5.5	6.0	5.4	4.8
Latvija	9.8	12.6	12.9	15.0	13.5	14.4	14.6	11.9
Litva	16.5	23.0	23.8	22.9	22.3	21.2	19.5	18.7
Madžarska	61.9	61.2	55.4	52.2	55.0	56.7	57.1	58.4
Poljska	39.1	40.3	36.8	36.7	39.8	43.9	41.9	42.5
Slovaška	34.0	47.2	49.9	49.2	43.3	42.7	41.6	34.5
Slovenija	23.6	24.9	27.4	28.4	29.7	29.1	29.5	29.1

Vir: Eurostat, 2006.

Trenutno je stanje javnih financ Slovenije dobro pozicionirano, vendar pa višina in dinamika sprememb strukturnega primanjkljaja v zadnjih letih kažeta, da so na fiskalnem področju potrebne spremembe. Podatek, da se strukturni primanjkljaj ob razmeroma visoki gospodarski rasti le počasi znižuje, namreč opozarja, da je pri danih omejitvah Pakta stabilnosti in rasti ob morebitnem poslabšanju gospodarskih razmer manevrski prostor za delovanje avtomatičnih fiskalnih stabilizatorjev in stabilizacijske vloge fiskalne politike skromen. Ker je za slovenske javne finance značilen visok delež zakonsko opredeljenih in zato kratkoročno neprilagodljivih izdatkov, je potrebno izdatke države zmanjšati in prestrukturirati ter s tem povečati njihovo prilagodljivost.

Javnofinančni proračun mora biti vzdržen tudi na dolgi rok. Raziskava Evropske komisije pa uvršča vzdržnost javnofinančnega proračuna Slovenije med bolj ogrožene v EU-25, skupaj z Madžarsko in Češko. Srednje tveganje vzdržnosti javnofinančnega proračuna Evropska komisija pripisuje Estoniji, nizko tveganje pa Latviji, Litvi, Slovaški in Poljski. Vzdržnost proračuna Slovenije bo glede na demografska gibanja in staranje prebivalstva (naraščajoče breme upokojencev) v veliki meri povezana z nadaljnjimi pokojninskimi reformami (Poročilo o denarni politiki, 2006, str. 61).

Pri izračunih učinkov staranja in v skladu s projekcijami glede stopenj zaposlenosti in brezposelnosti (glej Tabelo 13) je javnofinančna situacija sicer neproblematična v naslednjem desetletju. Po letu 2020, in še bolj po letu 2030, pa bi lahko demografski profil in stopnja obremenjenosti s starejšim prebivalstvom postala izrazito neugodna. Zaskrbljujoče je zlasti predvidevanje porasta deleža prebivalstva starejšega od 65 let s 15,3% v letu 2005 na kar 31,1% v letu 2050 (Pomladansko poročilo, 2006, str. 75-76).

Tabela 13: Učinki staranja na javnofinančne izdatke

	2005	2010	2020	2030	2040	2050
	Deleži v BDP, v %					
Starostno vezani odhodki	18,8	18,9	20,9	24,2	27,7	30,1
Pokojnine	11,2	11,2	12,5	14,6	19,0	18,5
Zdravstvo	6,7	6,7	7,3	8,2	9,0	9,6
Starostno varstvo	0,9	1,0	1,1	1,4	1,7	2,0
Pokojninski prispevki	9,9	10,3	10,9	11,0	10,9	10,9
Predpostavke						
Rast produktivnosti dela	3,5	3,1	3,0	2,7	1,9	1,7
Realna rast BDP	3,4	3,7	2,4	2,0	1,0	1,1
Stopnja aktivnosti moških (15-64)	73,5	76,4	77,9	77,0	75,4	76,4
Stopnja aktivnosti žensk (15-64)	63,9	66,3	69,0	69,8	69,0	70,5
Skupna stopnja aktivnosti (15-64)	68,8	71,5	73,6	73,5	72,3	73,5
Stopnja brezposelnosti	6,0	5,5	5,4	5,4	5,4	5,4
Delež prebivalstva v starosti 65 let in več (%)	15,3	16,5	20,4	25,1	28,4	31,1

Vir: Konvergenčni program, 2005.

Ukrepanje bo potrebno usmeriti v zagotavljanje pogojev za daljšo aktivnost in za spodbujanje posameznikov, da ostanejo aktivni dlje časa ter da se v aktivnost vključijo čim prej, da bolj skrbijo za svoje zdravje in da s spremembo življenjskega sloga manj obremenjujejo javna sredstva, namenjena za zdravstvo, ter da z razvojem različnih oblik zagotavljanja dolgotrajne oskrbe visoko starost naredijo manj neprijazno in obremenjujočo za tiste, ki jo bodo dočakali, in za tiste, ki bodo za njih poskrbeli (Pomladansko poročilo, 2006, str. 76).

3.1.5 Plačilna bilanca

Uravnotežen saldo tekočega računa plačilne bilance Slovenije se je v letu 1998 prevesil v primanjkljaj, medtem ko so ostale izbrane države imele primanjkljaj že leta 1996. V Sloveniji je rekordno vrednost (-3,3% BDP) dosegel leta 1999, v letih 2001 in 2002 pa je bil na tekočem računu ponovno dosežen presežek. Po letu 2003 se je tekoči račun plačilne bilance ponovno prevesil v primanjkljaj, k čemur je ob nekoliko izboljšanih pogojih menjave s tujino prispevala skromna rast izvoza (manj ugodne gospodarske razmere v državah EU) in krepitev uvoza kot posledica pospešene rasti domače potrošnje (Poročilo o razvoju, 2005, str. 98-99; Transition Report, 2005, 54). Slovenija na področju tekočega računa dosega precej boljše rezultate od ostalih tranzicijskih držav članic EU.

Tabela 14: Tekoči račun plačilne bilance (v % BDP) v obdobju 1996-2005

	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004*	2005**
Češka	-6,7	-6,3	-2,1	-2,5	-4,9	-5,4	-5,6	-6,3	-5,2	-3,5
Estonija	-8,6	-11,4	-8,6	-4,4	-5,5	-5,7	-10,2	-12,1	-12,7	-11,4
Latvija	-5,0	-5,6	-9,8	-9,1	-6,4	-8,9	-6,5	-8,6	-12,4	-10,5
Litva	-9,0	-10,0	-11,7	-11,0	-5,9	-4,7	-5,2	-6,7	-7,1	-8,6
Madžarska	-3,9	-4,5	-7,2	-7,9	-8,7	-6,2	-7,2	-8,9	-8,9	-8,0
Poljska	-2,1	-3,7	-4,1	-7,6	-6,0	-2,9	-2,6	-2,2	-1,5	-1,3
Slovaška	-10,1	-9,2	-9,3	-5,3	-3,3	-9,0	-8,0	-0,8	-3,5	-5,4
Slovenija	0,3	0,3	-0,6	-3,3	-2,9	0,1	1,8	0,0	-1,3	-0,7

Opombe: *ocena, **projekcija

Vir: Transition Report, 2005.

Primanjkljaj tekočega računa plačilne bilance deluje destabilizacijsko, zlasti ko povečuje zadolženost v tujini in obrestno breme zadolženosti ali se financira s prilivom kratkoročnega špekulativnega kapitala in vpliva na stabilnost domače valute. Vendar je obvladljiv primanjkljaj v zmernem obsegu lahko tudi produktiven, ko je dejavnik hitre gospodarske rasti in odraz investicijskih priložnosti, pritoka neposrednih tujih naložb ali posojil v rentabilne investicije izvoznega sektorja (Slovenija v Evropski uniji, 2001, str. 40).

V obdobju tranzicije je Slovenija dosegla visoko in stabilno gospodarsko rast in tako uspela pomembno zmanjšati svoj zaostanek za povprečjem EU predvsem na področju gospodarskega razvoja. Čeprav ne najvišja, pa je bila gospodarska rast najbolj stabilna med vsemi državami na prehodu in je bila dosežena brez večjih makroekonomskih in socialnih neravnovesij. Ohranili smo precej socialne države, poleg tega pa dosegamo tudi relativno nizko raven brezposelnosti in revščine. Vse to je bila predvsem zasluga ekonomske politike, ki je bila usmerjena v makroekonomsko in socialno stabilnost.

Z vidika doseganja konvergenčnih kriterijev je Slovenija nedvomno najbolj uspešna tranzicijska država, kar kaže tudi uvedba evra, ki ga bo 1.1.2007 prevzela kot prva novinka. Evropska centralna banka je maja 2006 Sloveniji, na podlagi izpolnjevanja vseh konvergenčnih kriterijev²⁷, dala zeleno luč za vstop v euroobmočje.

²⁷ Konvergenčni oziroma maastrichtski kriteriji so:

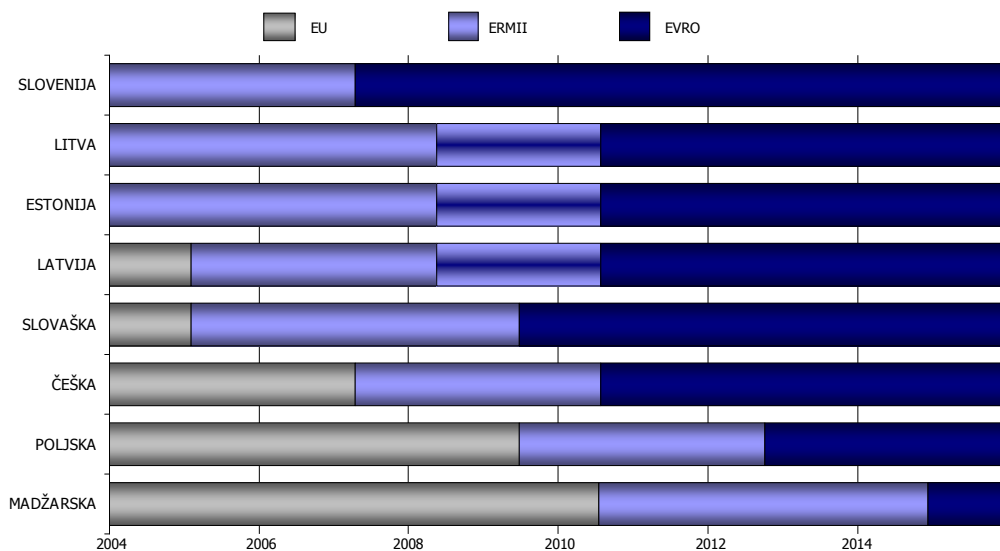
- Nizka stopnja inflacije: Stopnja inflacije ne sme za več kot 1,5 odstotne točke presežati povprečja stopnje inflacije treh držav članic, ki so dosegle najboljše rezultate glede stabilnosti cen.
- Nizka stopnja obrestnih mer: Dolgoročne obrestne mere ne smejo presežati povprečja obrestnih mer treh držav članic z najnižjo stopnjo inflacije za več kot 2 odstotni točki.
- Stabilni tečajji valut: Spoštovanje normalnih mej nihanja (plus ali minus 15 odstotnih točk), predvidenih z mehanizmom deviznih tečajev ERM II, vsaj dve leti, brez devalvacije valute nasproti valuti katerekoli druge države članice.
- Vzdržni položaj javnih financ:
  - Javno-finančni primanjkljaj ne sme presežati 3 odstotkov bruto domačega proizvoda (BDP), razen če je to razmerje znatno in neprestano upadalo ter doseglo raven blizu referenčne vrednosti ali pa je prekoračitev referenčne vrednosti samo izjemna in začasna ter razmerje ostaja blizu referenčne vrednosti.
  - Javni dolg ne sme presežati 60 odstotkov BDP, razen če se to razmerje zadostno zmanjšuje in z zadovoljivo hitrostjo dosega referenčno vrednost.
- Skladnost pravnih redov držav članic, zlasti predpisov, ki se nanašajo na centralne banke, z določili 108. in 109. člena Pogodbe o Evropski uniji in s Statutom Evropskega sistema centralnih bank.

Vir: Banka Slovenije

Slovenija je pokazala skladnost svojih makroekonomskih politik, potrebnih za prevzem skupne valute. Po uvedbi evra se bo nosilec ekonomske politike zmanjšal manevrski prostor za posredovanje, saj Slovenija ne bo imela več lastne monetarne politike, ampak bo le (minimalno) sooblikovala in zlasti izvajala evropsko monetarno politiko. To pomeni, da ne bo mogla kompenzirati kratkoročnih eksternih šokov ali celo trendov svoje eventualno višje inflacije (od povprečja EU) in/ali zmanjševanja produktivnosti (glede na povprečje EU) s prilagajanjem tečaja domače valute in tako ohranjati cenovne konkurenčnosti izvoza in zaposlenosti. Kljub tej nevarnosti so se tudi manj razvite države EU odločile za evro, saj prednosti odtehtajo slabosti. Samostojno bi namreč le težko dosegle stabilnost, ki jo nudi evro. Skrb za stabilnost se bo izkazovala v dohodkovni in fiskalni politiki, predvsem pa s prenosom težišča od makroekonomskih na mikroekonomske oziroma strukturne politike, katerih temeljni cilj je vplivati na produktivnost in konkurenčnost gospodarstva (Republic of Slovenia, 2005, str. 4; Slovenija v Evropski uniji, 2001, str. 42).

Estonija in Litva naj bi, skupaj s Slovenijo, prvi med novimi članicami prevzeli evro. Estonija se je cilju zaradi previsoke inflacije odrekla sama, Litvo pa sta iz enakega razloga zavrnila Evropska komisija in Evropska centralna banka. S tem sta ostalim državam sporočili, da bo za vstop v evroobmočje potrebno dosledno izpolnjevati kriterije. Inflacija Litve je bila namreč le za 0,06% nad konvergenčnim kriterijem. Slika 15 prikazuje oceno bonitetne hiše Fitch, kdaj naj bi posamezne države uvedle skupno valuto, v Prilogi 2 pa je prikazan trenutni položaj izpolnjevanja konvergenčnih kriterijev posameznih držav.

Slika 5: Časovni načrt prevzema evra

Vir: Heslam, Parker, Renwick, 2006.

Kljub uspešnosti na področju makroekonomskih kazalnikov pa se Slovenija pri svojem razvoju sooča s določenimi težavami.

3.2. PROBLEMI SLOVENSKEGA GOSPODARSTVA

Gospodarska rast, merjena z BDP, je pogosto uporabljen kriterij ocenjevanja uspešnosti posamezne države. Izkušnje so pokazale, da je ta kriterij pogosto enostranski, saj ne namenja zadostne pozornosti izgradnji institucij in socialno-političnemu razvoju. Uspešna tranzicija ni le stvar nadaljevanja ekonomske rasti, ampak tudi razvoja tržnih institucij, odgovornih političnih akterjev ter stabilnega in atraktivnega socialno-političnega sistema (Ellman, 1997, str. 29).

V Sloveniji očitno obstaja razlika med statično in dinamično uspešnostjo. Po eni strani je slovensko gospodarstvo najbolj razvito v regiji, po drugi strani pa številne strukturne težave preprečujejo hitrejšo konvergenco k bolj razvitim državam EU. Pezdir (2005) meni, da bi paradoks lahko pojasnilo dejstvo, da je imela Slovenija na začetku tranzicije relativno boljše izhodišče od drugih tranzicijskih držav, zaradi česar so se nosilci ekonomske politike odločili da gredo v proces tranzicije s počasnim tempom. Navidez smiselna odločitev je imela za posledico nastanek strukturnih problemov, ki so imeli negativne učinke na konkurenčnost Slovenije.

Skozi tranzicijsko obdobje je Slovenija sledila razvoju, za katerega je značilno ravnotežje in postopno spreminjanje. Tak pristop je zlasti v začetnem obdobju tranzicijskega procesa ublažil šok prehoda ter zmanjšal eksistencialno negotovost ljudi in s tem socialne napetosti. Rezultat je relativno visoka stopnja blaginje glede na stopnjo gospodarske razvitosti. Vendar pa nekateri indikatorji kažejo na slabosti, še posebej na področju nacionalne konkurenčnosti in integracije razvojnih ciljev v politiko (Slovenija v Evropski uniji, 2001, str. 4).

3.2.1 Analiza konkurenčnosti

Naš prihodnji razvoj bo močno omejevala konkurenčnost našega gospodarstva. Iz Letopisa svetovne konkurenčnosti Mednarodnega instituta za management in razvoj (IMD) ter Globalnega poročila konkurenčnosti Svetovnega ekonomskega foruma (WEF) je razvidno, da se slovenska ekonomija prepočasi prilagaja spremembam na vse zahtevnejšem evropskem trgu in spremenjenim globalnim pogojem konkurence. Ko je bila slovenska ekonomija prvič vključena v Letopis svetovne konkurenčnosti, je bila njena uvrstitev glede konkurenčnosti razmeroma ugodna (40. mesto leta 1999, 35. mesto leta 2000). Metodološke spremembe, ki so se pojavile v najbolj znanih publikacijah na temo konkurenčnosti, so nekoliko zmanjšale težo klasičnim determinantam konkurenčnosti, kot so institucionalni okvir, osnovna infrastruktura, makroekonomski položaj, zdravstvo in osnovno izobraževanje, ki skupaj pogojujejo osnove za normalen razvoj ekonomij. Po vstopu Slovenije v EU so postale dobre ocene na teh področjih samoumevne. Uspešnost evropskih ekonomij je sedaj vse bolj pogojena s sistemom visokega izobraževanja in usposabljanja, učinkovitostjo trgov, tehnološko razvitostjo, poslovno dovršenostjo ter inovativnostjo. V tej drugi skupini kazalnikov se Slovenija uvršča nižje kot v prvi. S tem, ko postaja druga skupina determinant konkurenčnosti pomembnejša, se v glavnih študijah konkurenčnosti Slovenija uvršča slabše (Kovačič, 2005, str. 195).

Ocene mednarodnih institucij (WEF, IMD, EBRD, Svetovna banka) kažejo, da ima Slovenija probleme s konkurenčnostjo in podjetništvom predvsem na področju učinkovitosti podjetij, infrastrukture, konkurence, kakovosti nacionalnega poslovnega okolja, lastniške vloge države v gospodarstvu, pravne varnosti ter davčnih obremenitev, zlasti stroškov dela (Poročilo o razvoju, 2006, str. 7).

Svetovni ekonomski forum definira konkurenčnost kot skupek faktorjev, politik in institucij, ki določajo stopnjo produktivnosti države in potemtakem stopnjo blaginje, ki jo je moč doseči. Produktivnost pa je tudi ključni dejavnik pri stopnji donosa investicij, ki na nek način določajo agregatne stopnje rasti gospodarstva. Tako je verjetno bolj konkurenčno tisto gospodarstvo, ki bo srednjeročno in dolgoročno hitro raslo.

WEF meri nacionalno konkurenčnost držav z indeksom sposobnosti rasti (GCI) in indeksom poslovne konkurenčnosti (BCI). **Indeks sposobnosti rasti**²⁸ (Growth Competitiveness Index) združuje veliko komplementarnih konceptov, ki imajo cilj zagotoviti določen okvir za merjenje konkurenčnosti. Pri oblikovanju spektra faktorjev, ki podrobneje razlagajo evolucijo rasti v državi, so definirani trije stebri: kakovost makroekonomskega okolja, stanje javnih institucij ter zaradi pomembnosti tehnologije in inovacij tudi stopnjo tehnološke pripravljenosti.

Tabela 15: Indeks sposobnosti rasti in indeks poslovne konkurenčnosti

Države	Sposobnost rasti (GCI)				Poslovna konkurenčnost (BCI)			
	2002	2003	2004	2005	2002	2003	2004	2005
	r/v	r/v	r/v	r/v	r	R	r	R
Češka	40/-	39/4,48	40/4,55	38/4,42	28	35	35	27
Estonija	26/-	22/4,96	20/5,08	20/4,95	24	28	27	26
Latvija	44/-	37/4,54	44/4,43	44/4,29	38	29	49	48
Litva	36/-	40/4,39	36/4,57	43/4,30	46	40	36	41
Madžarska	29/-	33/4,61	39/4,56	39/4,38	30	38	42	34
Poljska	51/-	45/4,15	60/3,98	51/4,00	39	46	57	42
Slovaška	49/-	43/4,23	43/4,43	41/4,31	40	42	39	39
Slovenija	28/4,64	31/4,70	33/4,75	32/4,59	33	30	31	32

Opombe: r-rang, v-vrednost indeksa

Vir: Global Competitiveness Report 2005-2006, Global Competitiveness Report 2004-2005, Global Competitiveness Report 2003-2004.

Po vrednosti GCI je Slovenija z 32. mestom najbolj konkurenčna med tranzicijskimi državami, ki so se leta 2004 pridružile Evropski Uniji, z izjemo Estonije, ki je uvrščena skoraj nedosegljivo visoko in še raste (20. mesto). Na zadnjem mestu je Poljska (51. mesto), ki pa vendarle kaže rahel napredek. V tem primeru je viden trend, pogosto opažen pri novih članicah, in sicer, da izmerjeni napredek zadnjih let v stopnji konkurenčnosti lahko v večini pripišemo splošnim ugodnostim članstva v EU in vzpodbudam, ki jih EU nudi.

²⁸ Model, ki sta ga za WEF leta 2001 razvila Jaffrey Sachs in John McArthur.

Indeks Poslovne konkurenčnosti (The Business Competitiveness Index) pa se osredotoča na temeljne mikroekonomske faktorje, ki določajo trenutno vzdržno stopnjo produktivnosti in konkurenčnosti gospodarstva. Ta pristop je komplementaren makroekonomskemu pristopu (GCI), ki gleda v prihodnost. BCI temelji na ideji, da so mikroekonomski faktorji kritični za nacionalno konkurenčnost, saj je bogastvo ustvarjeno s strani podjetij, ki delujejo v gospodarstvu. BCI specialno meri dve področji, ki sta kritični za mikroekonomsko poslovno okolje: razvitost operacij in strategij podjetja in kakovost dominantnega (overarching) nacionalnega poslovnega okolja, v katerem delujejo.

Po vrednosti BCI je Slovenija v letu 2005 zasedla 32. mesto, kar je še vedno boljša uvrstitev kot v letu 2002 (33. mesto). Na tem področju jo, izmed opazovanih držav, poleg Estonije prehitava še Češka, ki je svoj položaj izboljšala z bolj efektivnimi poslovnimi odbori, manjšo stopnjo korupcije, znižanjem birokratizacije in boljšo dostopnostjo do znanstvenikov in inženirjev. Poljska se je iz zadnjega mesta izmed opazovanih držav v letu 2005 uvrstila pred Latvijo na račun močnih izboljšanj na področju kakovosti poslovnega okolja, še posebej v učinkovitosti protimonopolne politike in izboljšanju razvitosti finančnega trga.

Slovenija kljub dosedanjemu razvoju še ni preskočila v bolj inovativno fazo razvoja in ostaja med inovativno perifernimi državami, odvisnimi od transferja tehnologije, med katerimi je tudi slabo uvrščena. Najbolj vidni kazalniki za slabo uvrstitev Slovenije na področju agregata tehnologije so nizki rangi po vrednostih indikatorjev NTI in tehnološkega transferja, tehnologije kot prioritete vlade, kakovosti konkurence v sektorju internetnih storitev, uspeha vladne promocije informacijsko-telekomunikacijske tehnologije, absorpcije tehnologije med podjetji, tehnološke pripravljenosti in tuje tehnološke licence²⁹.

IMD pa se za razliko od WEF osredotoča predvsem na makroekonomske, politične in pravne okoliščine, ki podpirajo uspešno gospodarstvo. Makroekonomski pogoji so potrebni, niso pa zadostni. Zagotavljajo priložnost ustvariti bogastvo, ki je potem pridobljeno na mikroekonomskih temeljih gospodarstva, ki izvirajo iz poslovnih navad in strategij podjetij, kot tudi kvalitete inputov, infrastrukture, institucij ter zbirke regulativ in drugih politik, ki sestavljajo poslovno okolje, v katerem podjetja poslujejo.

Po ocenah IMD³⁰, ki ocenjuje šestdeset najbolj konkurenčnih držav na svetu, se je Slovenija v letu 2006 uvrstila na 45. mesto in s tem prekinila obdobje padanja konkurenčnosti (52. mesto leta 2005, 45. mesto leta 2004, 40. mesto leta 2003, 35. mesto leta 2002). Izboljšanje skupnega

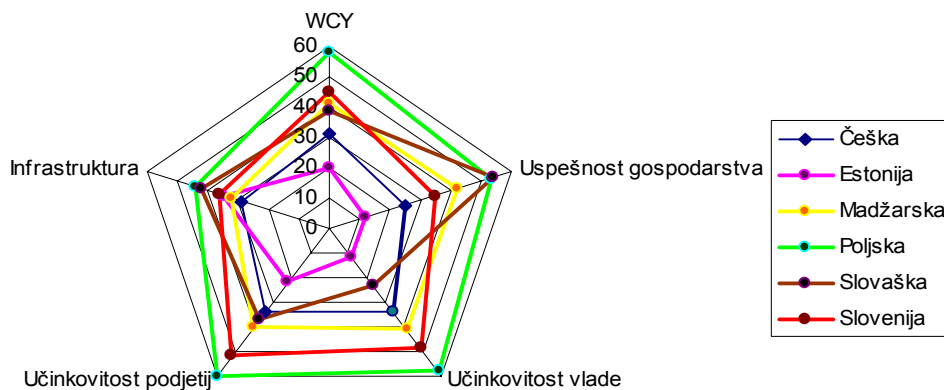
---

²⁹ Več v Global Competitiveness Report 2005-2006.

³⁰ Merilo za ocenjevanje konkurenčnosti gospodarstev po IMD predstavlja kar 314 kriterijev, ki so razdeljeni v štiri skupine. V prvi skupini je ocenjena uspešnost gospodarstva (Economic Performance), ki vključuje domače gospodarstvo, mednarodno trgovino, mednarodne investicije, zaposelnost in cene. V drugi skupini je ocenjena učinkovitost vlade (Government Efficiency) in vključuje področje javnih financ, fiskalno politiko, institucionalni okvir, gospodarska zakonodaja in družbeni okvir. Učinkovitost podjetij (Business Efficiency) je ocenjena v tretji skupini, ki vključuje produktivnost ter učinkovitost, trg dela, finance, poslovne običaje ter odnose in vrednote. V četrti skupini pa je obravnavana infrastruktura; in sicer osnovna, tehnološka ter znanstvena infrastruktura, izobrazba, zdravje in okolje. Vsi štirje indeksi so na koncu osnova za izračun skupnega agregatnega indeksa svetovne konkurenčnosti (WCY) za posamezno državo, na podlagi katerega je 60 držav tudi rangiranih (IMD World Competitiveness yearbook 2006).

agregatnega indeksa svetovne konkurenčnosti (v nadaljevanju WCY) je posledica večje učinkovitosti gospodarstva ter boljše infrastrukture. Najslabše ocenjena področja so mednarodne investicije (59. mesto), poslovni odnosi in vrednote (58. mesto), fiskalna politika (55. mesto) ter gospodarska zakonodaja (53. mesto). Najbolje ocenjeni področji pa sta cene (11. mesto) in mednarodna trgovina (23. mesto).

Slika 6: Globalna konkurenčnost izbranih držav po skupinah konkurenčnosti IMD 2006

Vir: The World Competitiveness Yearbook, 2006, str 54-55; Lastni prikaz.

Slika 6 prikazuje primerjavo globalne konkurenčnosti Slovenije z ostalimi državami CEB³¹. Po ocenah IMD je najbolj konkurenčna Estonija na 20. mestu. Najbolje izmed izbranih držav je bila ocenjena po uspešnosti gospodarstva, učinkovitosti vlade ter učinkovitosti podjetij, nekoliko slabše pa po infrastrukturi. Za Estonijo sledi Češka na 31. mestu, nato pa Slovaška na 39. mestu. Pri slednji izstopa zaostanek na področju uspešnosti gospodarstva. Pred Slovenijo je še Madžarska na 41. mestu, najmanj konkurenčna pa je Poljska na 58. mestu.

3.2.1.1 Neposredne tuje investicije

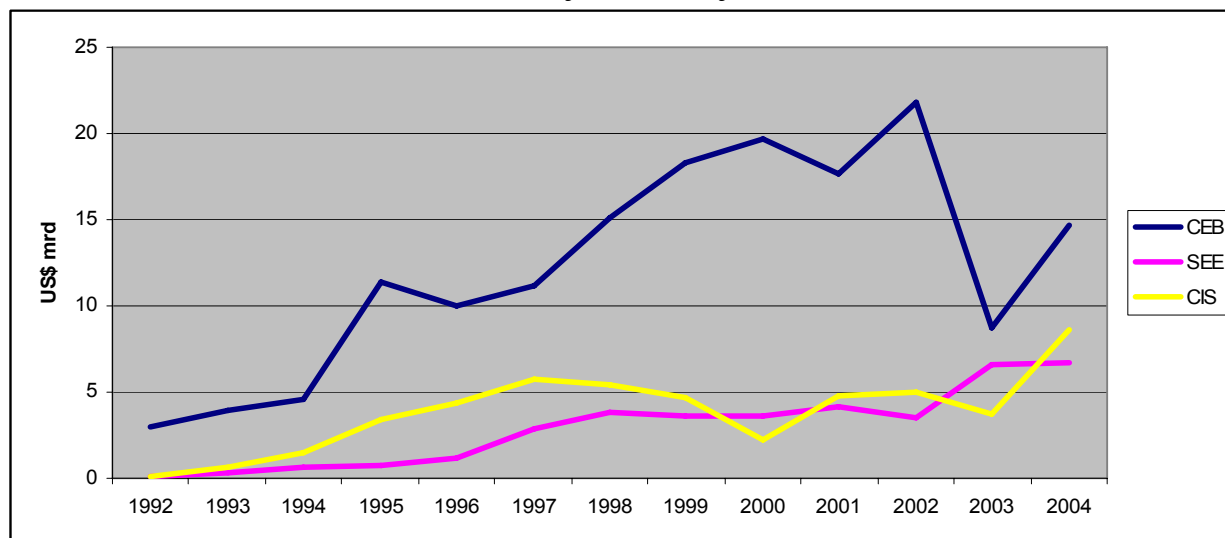
NTI so pomemben faktor rasti zaradi svežega kapitala, prenosa tehnologije, povečanja proizvodnih zmogljivosti in posledično povečanja zaposlenosti ter prenosa menedžerskih znanj. Salis (2006) je mnenja, da tuja podjetja prenesejo svojo napredno tehnologijo na priključena podjetja skozi prevzemni proces. Podjetja v tuji lasti izkazujejo boljšo učinkovitost v primerjavi s podjetji v domači lasti, vendar pa je pomembno izpostaviti endogenost tujih lastništev. Empirične študije, ki preučujejo vpliv tujih prevzemov, kažejo, da tuji investitorji prevzemajo le najbolj produktivna podjetja. Na prevzemne odločitve tujih investorjev vpliva tudi kapitalna intenzivnost podjetja ter starost in velikost podjetja.

Zanimanje za NTI v tranzicijske države je v času prehoda v tržno gospodarstvo precej naraslo, še posebej za države CEB v času približevanja in pristopa k EU. Obseg NTI se med posameznimi državami razlikuje. Najbolj izstopa Madžarska, ki je bila hitra pri sprejemanju politike,

³¹ Litva in Latvija nista vključeni v raziskavo.

naklonjene NTI. Države CIS in SEE so bile precej manj uspešne pri pritegovanju tujih investorjev. Postavljale so eksplicitne ovire ali pa enostavno niso razvile ugodnih poslovnih klim. Negativen vpliv je dodala še politična nestabilnost.

Slika 7: Neto tokovi NTI, 1992-2004, v milijardah dolarjev

Vir: Transition Report, 2004.

Po paradigmi OLI³² (Dunning, 1974) se podjetje za NTI odloči le, če bo imelo tako prednosti lastništva kot tudi prednosti iz razloga internacionalizacije. Prednosti lastništva vključujejo specifična sredstva, kot so patenti in blagovne znamke, ter dajejo tujemu investitorju prednost v primerjavi z lokalnimi tekmeci. Prednosti iz razloga internacionalizacije pa izhajajo iz nepopolnosti trga, kjer podjetje pridobi korist, če zadrži sredstva znotraj enotne korporativne strukture namesto licenciranja ali franšizinga teh sredstev. Ob tem bo podjetje izbralo najboljšo izmed potencialnih lokacij glede na nižje produkcijske in transportne stroške, dostop do specializirane delovne sile ter institucionalne faktorje, kot sta moč regulatornega okolja in stopnja korupcije.

Tabela 16: NTI (neto pritoki v plačilni bilanci), v mio \$, v obdobju 1995-2005

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004*	2005**
Češka	2.526	1.276	1.275	3.591	6.234	4.943	5.476	8.276	1.895	3.917	8.500
Estonija	199	111	130	574	222	324	343	153	763	781	2.500
Latvija	245	379	515	303	331	401	170	374	328	538	622
Litva	72	152	328	921	478	375	439	715	142	510	655
Madžarska	4.410	3.295	3.719	3.065	3.065	2.191	3.580	2.590	874	3.653	3.500
Poljska	3.617	4.445	4.863	6.049	7.239	9.327	5.804	3.901	3.927	5.353	6.431
Slovaška	194	199	84	374	701	2.058	1.460	4.007	549	1.259	1.800
Slovenija	161	167	303	221	59	71	226	1.489	-139	277	346

Opombe: *ocena, **projekcija

Vir: Transition Report, 2005.

³² OLI= Ownership, Location, Internationalization

Podatki iz Tabele 16 kažejo na velik zaostanek Slovenije za ostalimi državami CEB. Pri privabljanju NTI je bila v letu 2005 najuspešnejša Češka (8.500 mio \$), nato pa Poljska (6.431 mio \$), Madžarska (3.500 mio \$) ter Estonija (2.500 mio \$). Slovenija (346 mio \$) je s svojo geografsko lego in članstvom v EU sicer privlačna za tuje investitorje, vendar je počasna in postopna privatizacija vplivala na nizke pritoke NTI.

Raziskava podjetij s tujim in mešanim kapitalom, ki jo je po naročilu Agencije RS za gospodarsko promocijo Slovenije in tuje investicije (AGPTI) izvedla Gfk, kot najpomembnejše motive tujih investitorjev navaja dolgoročno sodelovanje, dostop do slovenskega trga, kvalitetno delovno silo, dostop do trgov v Jugovzhodni Evropi in EU ter tehnologijo in know-how. Ista raziskava je tudi pokazala, da problem za NTI niso toliko osnovni dejavniki privlačnosti države, kot so velikost trga, cena in kvaliteta delovne sile, temveč regulatorni in ekonomsko-politični okvir. Izstopajo davki, administrativne ovire, neučinkovit sodni sistem in rigidni trg delovne sile.

Tabela 17: Najpomembnejše ovire za tuje investitorje v Sloveniji v letu 2005

Ovira	Pomen *
Visoki davki in prispevki	3,4
Zapleteni administrativni postopki	3,0
Visok davek na dobiček	2,9
Neučinkovit sodni sistem	2,9
Plačilna nedisciplina	2,8
Težave pri odpuščanju zaposlenih	2,7
Visoki stroški dela	2,6
Majhnost slovenskega trga	2,5

Opombe: *1 = ni ovir, 2 = ovire so majhne, 3 = ovire so velike, 4 = ovire so zelo velike

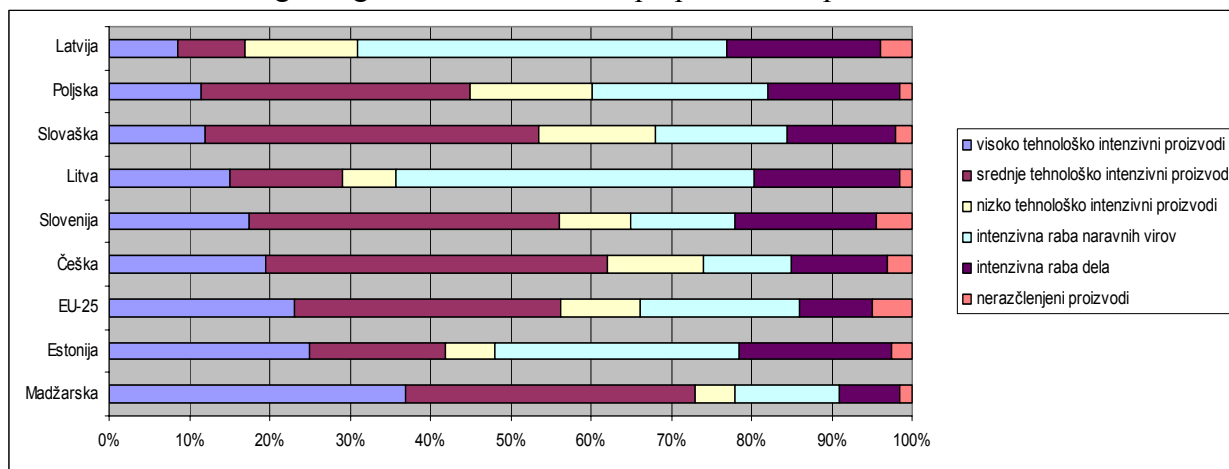
Vir: Raziskava podjetij s tujimi in mešanim kapitalom, 2005.

Privabljanje NTI in pospeševanje njihove integracije v slovensko gospodarstvo je pomemben vzvod prestrukturiranja podjetij in gospodarske rasti v prihodnje. To v isti meri velja tudi za izhodne NTI slovenskih podjetij. Izhodna internacionalizacija vse bolj postaja nujnost za razvoj podjetij, zato je potrebno spodbujati izhodne investicije slovenskih podjetij in njihovo vsestransko internacionalizacijo.

Internationalizacija slovenskega gospodarstva še vedno poteka predvsem preko zunanjetrgovinskih tokov, precej manj pa preko NTI. Zlasti skromne vhodne NTI kažejo na nizko konkurenčnost Slovenije kot investicijske lokacije in na neizkoriščanje razvojnih možnosti, ki jih ponujajo vhodne NTI (Poročilo o razvoju, 2006, str. 21). Sicherl in Svetličič (2004) menita, da ima eno izmed ključnih vlog pri približevanju stopnji razvitih držav, članic EU, pospeševanje vseh razsežnosti internacionalizacije kot sredstva za pospeševanje konkurence ter doseganje višje stopnje specializacije (iskanja novih niš) in s tem povečevanje deleža izdelkov višje dodane vrednosti v izvozu ter zagotavljanje ohranjanja obstoječih in osvajanje novih tržnih deležev. Iz Slike 8 na naslednji strani je razvidno, da Slovenija pri izvozu visoko

tehnološko intenzivnih proizvodov zaostaja za povprečjem EU-25 ter za Češko, Estonijo in Madžarsko, ki dosega daleč najvišji odstotek med novimi članicami EU.

Slika 8: Struktura blagovnega izvoza v letu 2004 po primarnem proizvodu

Vir: Poročilo o razvoju, 2006.

Pri internacionalizaciji slovenskega gospodarstva bo imel pomembno vlogo sistem financiranja in zavarovanja mednarodnih gospodarskih poslov z razvitim širokim spektrom storitev ter instrumentov zavarovanja in financiranja (Slovenija v Evropski uniji, 2001, str. 69).

Slovenija bi z večjim prilivom NTI lahko pospešila preobrazbo slovenskega izvoza v smeri večje dodane vrednosti. Z lastnimi napori se to tudi sicer lahko doseže, toda glede na svetovne izkušnje, precej počasneje (Sicherl, Svetličič, 2004, str. 8). Povezava med NTI in razvojem industrije z namenom izvoza je lepo razvidna iz primera avtomobilske industrije na Slovaškem. S poceni delovno silo in članstvom v EU je privlačna za NTI. S poenostavitvijo davčne zakonodaje (uvedba enotne davčne stopnje 19%) pa je še izboljšala transparentnost in konkurenčnost poslovnega okolja, saj je zapletenost davčne zakonodaje pogosto ena izmed pomembnejših ovir za NTI. Na slovaški trg so z namenom izvažanja vstopili združeni PSA (Peugeot – Citroen), Hyundai ter Kia Motors, za vstop na omenjeni trg pa se zanimata tudi Mazda in MG Rover (Maver, 2006, str. 34). Njihova prisotnost bo nedvomno vplivala na hitrejšo gospodarsko rast.

3.2.1.2 Produktivnost

Produktivnost dela³³ je eden osnovnih sintetičnih kazalcev gospodarske razvitosti. Nanjo vplivajo predvsem tehnološka opremljenost dela (fizični kapital), znanje in sposobnosti, s katerimi razpolagajo delovno aktivne osebe (človeški kapital), ter organizacije in odnosi v proizvodnjah ter v gospodarstvu in družbi kot celoti (socialni kapital). Slovenija se sooča z nizko produktivnostjo, ki izhaja iz razmeroma neugodne gospodarske strukture z visokim deležem

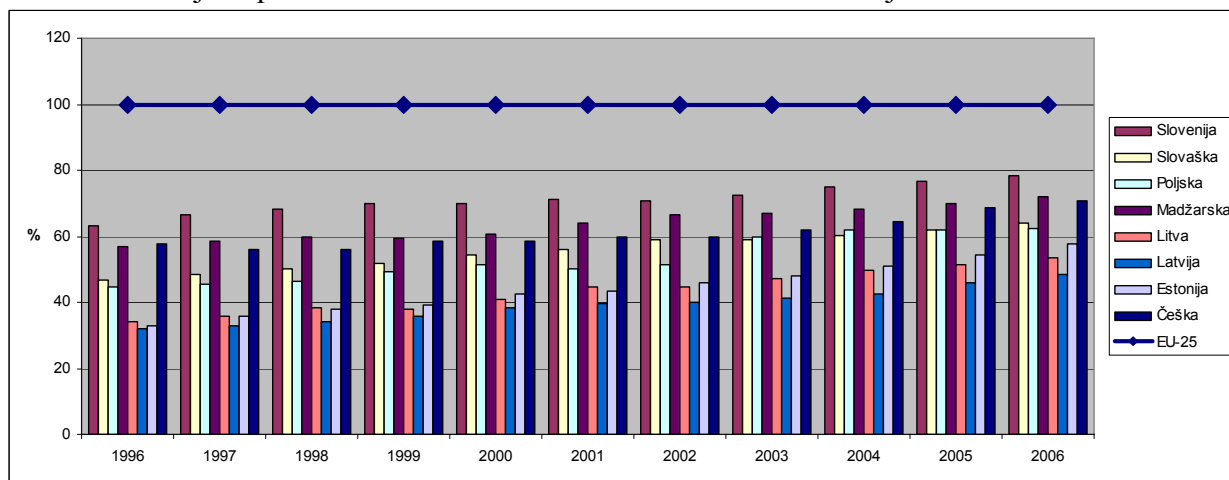
³³ Produktivnost je izražena kot bruto domači proizvod na delovno aktivnega po metodologiji nacionalnih računov.

predelovalnih dejavnosti (visok delež delovno intenzivnih ter tehnološko srednje zahtevnih dejavnosti).

V primerjavi z razvitimi državami je produktivnost dela v Sloveniji še vedno relativno nizka, kljub temu da je bila v devetdesetih letih (od leta 1993 dalje) Slovenija ena izmed držav z najbolj dinamično rastjo produktivnosti v Evropi. Ko se je slovensko gospodarstvo v začetnem obdobju tranzicije prilagajalo novim trgom in novim lastniškim razmerjem, je prišlo na eni strani do opuščanj nerentabilnih proizvodenj, v preostalih, zlasti industrijskih proizvodnjah, pa do pritiskov na zvišanje produktivnosti, ki jih je sprožilo širše vključevanje na zahtevnejši evropski trg. V prvih letih tranzicije se je produktivnost povečala predvsem z odpuščanjem presežnih, večinoma starejših in nezadostno izobraženih delavcev, kasneje pa je na rast produktivnosti vplivala tudi prisotnost tujega kapitala, novejša tehnologija, prestrukturiranje metod vodenja podjetja ter uvedba novih proizvodov. Najhitreje je produktivnost naraščala v industriji ter gradbeništvu, najpočasneje pa v finančnih in drugih poslovnih storitvah (Poročilo o razvoju, 2002).

Zaostajanje Slovenije za povprečno produktivnostjo dela v EU se še naprej zmanjšuje, hitrejša konvergenca na tem področju pa brez intenzivnejšega povečanja konkurenčnosti slovenskega gospodarstva ni možna. Za hitrejšo dohitevanje bi se morala že sedaj relativno visoka rast produktivnosti v prihodnje še okrepiti. Pri tem bo morala temeljiti na dvigu izobrazbene strukture in uveljavljanju vseživljenjskega izobraževanja prebivalstva, povečanju vlaganj v raziskave in razvoj ter inovacije, krepitvi sodelovanja med znanostjo in gospodarstvom, hitrejšem prenosu tehnologije iz tujine ter na privabljanju NTI. Namen je povečanje dodane vrednosti, dvig inovacijske sposobnosti v gospodarstvu in s tem skrajšanje časa preobrazbe invencij v inovativne izdelke in storitve, ker postajata čas in stopnja inovativnosti bistvena konkurenčna prednost (Poročilo o razvoju, 2005, str. 122-123; Sicherl, Svetličič, 2004, str. 15-20).

Slika 9: Primerjava produktivnosti novih članic EU z EU-25 v obdobju 1996-2006

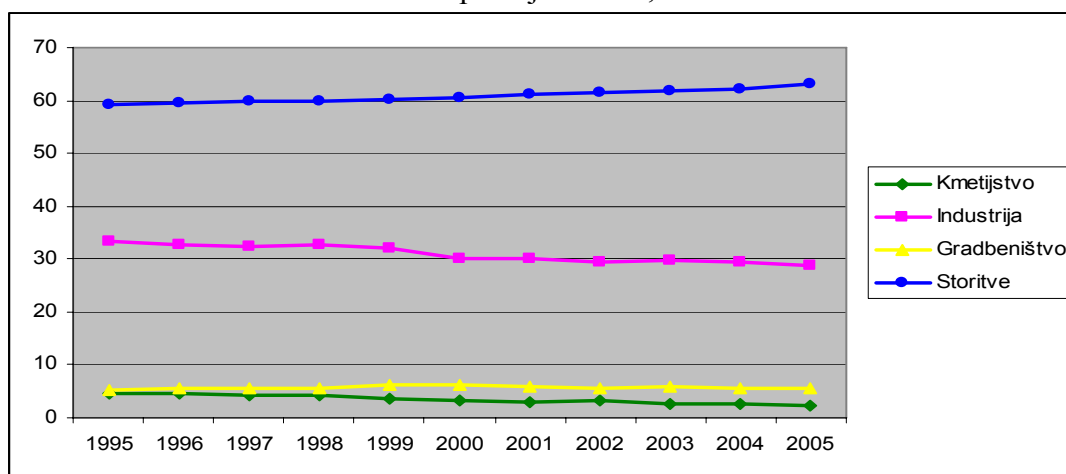
Vir: Eurostat, 2006.

Kljub zaostanku Slovenije za povprečjem EU-25, pa primerjava produktivnosti tranzicijskih držav članic EU pokaže največjo produktivnost Slovenije. Na drugem mestu je Madžarska, ki v letu 2006 dosega 72,2% povprečja EU-25, sledi pa ji Češka s 70,7%. Najmanj produktivna ostaja Latvija (48,5%).

3.2.1.3 Struktura gospodarskih dejavnosti

Ena izmed posledic centralno-planskega sistema je neustrezna struktura gospodarskih dejavnosti. Tranzicijske države so se po spremembi gospodarskega sistema soočale s previsokim deležem industrije v BDP in neustrezno strukturo industrijskih podjetij. V zadnjih desetih letih je za slovensko gospodarstvo značilno razmeroma počasno prestrukturiranje v smeri krepitve in rasti storitvenih dejavnosti (glej Sliko 10). V obdobju 1995-2004 se je pomen kmetijstva v strukturi bruto dodane vrednosti zmanjšal za 1,7 odstotne točke na 2,5% in je najnižji med državami CEB. Najvišjega beleži Litva (5,7%). Zmanjšanje deleža industrije (29,5% v letu 2004) je bilo minimalno (za 0,4 strukturne točke), tako da se je v strukturi razkorak do evropskega povprečja na tem področju še povečal (v letu 1995 je bil delež industrije v Sloveniji za 6,3 odstotne točke večji kot v EU, leta 2004 pa je ta razlika znašala 9 odstotnih točk). Primerjava deleža v nekmetijskih dejavnostih z izjemo storitev je najvišja na Češkem (37,8%), sledi ji Slovenija (35,1%), najnižjega pa ima Latvija (22,4%). Pomembnejše strukturne razlike v primerjavi z evropskim povprečjem obstajajo tudi na področju poslovnih storitev. Od leta 1995 se je delež storitev povečal z 1,8 odstotne točke na 62,3% celotne dodane vrednosti. Višji delež storitev od Slovenije dosegajo Latvija (73,8%), Estonija (66,6%), Madžarska (65,2%) in Poljska (64,5%), nižjega pa Slovaška (61,9%), Litva (60,8%) ter Češka (59,2%) (Statistični portret Slovenije v EU, 2006, str. 18-19; Poročilo o razvoju, 2006, str. 18).

Slika 10: Deleži v dodani vrednosti po dejavnostih, v %

Vir: Pomladansko poročilo, 2003, 2006; Lastni prikaz.

Do intenzivnejšega razvoja storitev Slovenije je prišlo šele v zadnjem obdobju, kar prispeva k zmanjšanju razkoraka do struktur EU na področju deleža storitev k dodani vrednosti in

zaposlenosti, zlasti deleža na znanju temelječih storitev, ki imajo največji vpliv na povečanje produktivnosti in konkurenčnosti gospodarstva.

Ne glede na hitrejši razvoj storitev v Sloveniji v zadnjem obdobju ostajajo na področju storitev mnoge pomanjkljivosti in slabosti, ki izhajajo iz nezadostne konkurenčnosti, slabe specializacije v nekaterih storitvah, šibke inovativnosti storitvenih podjetij, neustrezne usposobljenosti, nezadostne prilagojenosti ponudbe storitev kupcem in nenazadnje omejene internacionalizacije (Poročilo o razvoju, 2006, str. 14).

Koliko in v kakšnem času se bo Slovenija približala stopnji razvoja razvitih članic EU je med drugim odvisno tudi od zagotavljanja konkurence na vseh področjih, vključno s povečanjem fleksibilnosti dela, posebno še na trgu komunikacijskih storitev, ki bo prispevala k cenejšim in bolj kakovostnim storitvam ter posledično k večji uporabi elektronskega poslovanja v zasebnem in javnem sektorju ter spodbujanju privatno javnega partnerstva, saj bodo v prihodnje vse več storitev zagotavljale privatne ustanove (Sicherl, Svetlinčič, 2004, str. 15-20).

3.2.1.4 Podjetništvo

V današnjem globalnem poslovnem okolju sta sposobnost hitre reakcije na nove poslovne priložnosti in pravočasno oblikovanje inovativnih idej ter rezultatov raziskovalno-razvojne in inovacijske dejavnosti v nove tržne produkte ključna elementa uspešnega in dinamičnega gospodarstva. Ker so mikro, mala in srednja podjetja v svojem delovanju pogosto prilagodljivejša od velikih podjetij, od slednjih postopoma prevzemajo vlogo hrbtenice uspešnih nacionalnih gospodarstev (Žakelj, 2004, str. 13).

V državah, ki poudarjajo razvojno vlogo mikro, malih in srednjih podjetij ter podjetništva, so vladne politike oblikovane in vodene tako, da omogočajo in spodbujajo nastajanje velikega števila novih podjetij ter podpirajo razvoj najuspešnejših med njimi. To med drugim dosegajo preko lažjega dostopa teh podjetij do bančnih kreditov, tveganega kapitala in poslovnih informacij, spodbujajo nastajanje podjetniških grozdov ter jim s prilagajanjem administrativnega in regulatornega okolja omogočajo lažje poslovanje (Žakelj, 2004, str. 10).

Za povečanje konkurenčnosti je izjemno pomembno prodorno podjetništvo. Podjetništvo, ki bi z dinamičnim nastajanjem novih podjetij in njihove rasti lahko postopno nadomeščalo staro in predvsem nizko tehnološko intenzivno industrijo ter pospešilo razvoj najbolj dinamičnih, na znanju temelječih storitev, je slabo razvito, zato se Slovenija po napredku v zadnjem letu v mednarodnih primerjavah uvršča zelo nizko po stopnji podjetniške aktivnosti. Med pomembnejšimi dejavniki, ki vplivajo na podjetniško aktivnost, sta v Sloveniji šibka zlasti dostopnost do alternativnih virov financiranja in regulatorno okolje za poslovanje podjetij (Poročilo o razvoju, 2006, str. 7, 21).

Velikostna struktura podjetij v slovenskem gospodarstvu je skladna s strukturo podjetij v Evropi, vendar po poslovnih prihodkih na podjetje in po produktivnosti dela (dodani vrednosti na zaposlenega) slovenska podjetja za evropskimi zaostajajo. Ta zaostanek bo potrebno zmanjšati, če želi Slovenija po gospodarski razvitosti dohiteti evropsko povprečje. Za zmanjšanje zaostanka je potrebno odpraviti ovire, kot so preobsežne administrativne in regulatorne obremenitve, pomanjkanje ljudi z ustrežno izobrazbo na trgu dela, težaven dostop do primernih finančnih virov, nezadovoljiva poslovna infrastruktura, slab proces novega znanja med raziskovalnimi inštitucijami in podjetji ter problem plačilne nediscipline (Žakelj, 2004, str. 11, 46).

Raziskava GEM 2005³⁴ je sicer pokazala razveseljiv napredek na nekaterih področjih: večjo vključenost odraslega prebivalstva v podjetniške aktivnosti, več podjetništva zaradi priložnosti, večje vključevanje žensk v podjetništvo, manjšo stopnjo smrtnosti nastajajočih podjetij in še kaj. Pokazala pa je tudi številne slabosti: nizko inovativnost ustaljenih podjetij, slabo izobrazbeno strukturo podjetnikov, podjetništvu nenaklonjene kulturne norme, manjko primerne izobraževanja in usposabljanja za podjetništvo ipd. Predlogi nacionalnih izvedencev o tem, kako bi v Sloveniji lahko pospešili podjetništvo, se najpogosteje nanašajo na vladne politike, kjer naj bi velik del pozornosti namenili predvsem davčni politiki, bremenom za nastajajoča, nova in mala podjetja ter zapletenim administrativnim postopkom ustanovitve podjetja in poročanja. Na področju finančnih virov so izvedenci izpostavili potrebo po skladih tveganega kapitala (domačih in tujih), ki bi zagotovili financiranje novih in rastočih podjetij, saj bančni instrumenti niso prilagojeni finančnim potrebam, ki jih ima podjetnik pri ustanavljanju in rasti podjetja. V Sloveniji primanjkuje finančnih virov za financiranje ustanovitve in rasti podjetij. Razlogi za to so: nerazvit kapitalski trg, skladov tveganega kapitala praktično ni ali pa so redki, (neposrednih) investicij tujcev je relativno malo, ker Slovenija zanje ni atraktivna lokacija, bančni instrumenti niso prilagojeni financiranju ustanavljanja in rasti podjetij, ker njihov prvenstveni namen ni finančno podpiranje tovrstnih naložb, subvencij vlade za ustanovitev podjetij pa ni (Pušnik, Rebernik, Tominc, 2005, str. 49-50).

Vključenost v podjetništvo (glej Tabelo 18 na naslednji strani) GEM meri z indeksom TEA (Total Early-Stage Entrepreneurial Activity), ki meri odstotek odraslega prebivalstva v zgodnjih fazah podjetniškega delovanja ter deležem ustaljenih podjetnikov, ki imajo podjetje dlje kot tri leta. V letu 2005 je najvišji delež TEA dosegla Irska, ki ima prav tako najvišji skupni delež podjetnikov med državami EU, vključenimi v raziskavo GEM 2005. V Sloveniji je bilo v zgodnje podjetniške aktivnosti vključenih 4,4% odraslega prebivalstva, kar je zelo občutno povečanje v primerjavi z letom 2004, ko je indeks TEA znašal samo 2,6% - najmanj v Evropi. Letos je zadnje mesto prevzela Madžarska. Kljub porastu indeksa je tudi v globalnem merilu Slovenija še vedno v zadnji petini: med 35 državami je na 31. mestu. Po celotni vključenosti v podjetništvo so rezultati na račun ustaljenih podjetnikov nekoliko boljši, in sicer 10,1% (26.

---

³⁴ Global Entrepreneurship Monitor (GEM) je največja raziskava podjetništva na svetu. Izvaja jo neprofitni akademski raziskovalni konzorcij, katerega cilj je ustvariti zanesljive mednarodne podatke o podjetniški aktivnosti ter s temi podatki seznaniti čim širšo javnost.

mesto v svetovnem merilu). Državi z največ podjetniki sta Tajska (34,8%) in Venezuela (33,1), najmanj pa jih je na Madžarskem (3,8).

Tabela 18: Stopnje podjetniške aktivnosti po državah v letu 2005

	Zgodnja podjetniška Aktivnost (TEA)	Ustaljeni podjetniki	Vsi podjetniki
Avstrija	5,3	3,8	8,8
Belgija	3,9	5,6	9,4
Danska	4,8	4,4	8,8
Finska	5,0	8,6	13,5
Francija	5,4	2,3	7,5
Grčija	6,5	10,5	16,9
Irska	9,8	8,1	17,7
Italija	4,9	6,4	11,3
Latvija	6,6	5,0	11,50
Madžarska	1,9	2,0	3,8
Nemčija	5,4	4,2	9,4
Nizozemska	4,4	5,7	9,4
Slovenija	4,4	6,3	10,1
Španija	5,7	7,7	13,2
Švedska	4,0	6,3	10,2
Švica	6,1	9,7	15,4
UK	6,2	5,1	11,2

Vir: Global Entrepreneurship Monitor, 2005.

3.2.1.5 Družba, temelječa na znanju

Za dinamičen razvoj v prihodnjem obdobju je potreben prehod v na znanju temelječo družbo, ki je po opredelitvi Evropske komisije kombinacija treh temeljnih dejavnikov:

- novih informacijsko-komunikacijskih tehnologij, ki so že same po sebi nov proizvod, predvsem pa prinašajo radikalno spremembo v proizvodne vzorce vseh sektorjev, v organizacijo dela in v samo vsebino delovnih mest
- inoviranja in predvsem raziskav, ki predstavljajo vedno večji del vrednosti proizvodov in storitev
- izobraževanja in usposabljanja, ki postajata bistvena, če naj se delavci prilagajajo tehnološkim spremembam in če naj podjetja razvijajo sposobnost inoviranja (Slovenija v Evropski uniji, 2001, str. 48).

Urad RS za makroekonomske analize in razvoj v Strategiji razvoja 2001 kot temeljne mehanizme in usmeritve politik pri oblikovanju na znanju temelječe družbe navaja:

- politiko razvoja človeških virov, zlasti formalnega in neformalnega izobraževanja in usposabljanja;

Na področju izobraženosti so ključna razvojna vprašanja nizka vključenost odraslih v izobraževanje, nizek delež odraslih oseb s terciarno izobrazbo v primerjavi z državami EU ter nizka raven funkcionalne pismenosti. Izobrazbena struktura prebivalstva se izboljšuje. Kljub povečanju deleža prebivalstva s terciarno izobrazbo na 20,0% v letu 2005, pa se

Slovenija le počasi približuje povprečju EU-25 (22,8%), pri čemer jo prehiteta Estonija (33,6%) in Litva (26,5%) (Poročilo o razvoju, 2006, str. 126-127).

- politiko trga delovne sile in zaposlovanja v povezavi z migracijsko politiko, ki bo uveljavila večjo fleksibilnost trga, spodbudila mobilnost delovne sile in prestrukturirala njeno ponudbo tako, da bo podprla razvoj ustvarjalnosti in razvojni prispevek človeških virov;
- izgradnjo informacijsko-komunikacijske infrastrukture in razvoj novih storitev;
Izgradnja visoko zmogljive in cenovno dostopne informacijsko-komunikacijske infrastrukture je pogoj za pospešeno in celovito uvajanje informacijske družbe, ki je potrebna za ohranitev ali povečanje konkurenčnosti v globaliziranem mednarodnem okolju, za katerega je značilna liberalizacija pretoka blaga, storitev in kapitala. Hkrati izgradnja informacijsko-komunikacijske infrastrukture vzpodbuja razvoj vrste novih storitev v gospodarstvu in v javnem sektorju, ki temeljijo na znanju in informacijah (npr. elektronsko poslovanje, elektronsko bančništvo, delo na daljavo). Slovenija po uporabnikih interneta (16-74 let) v letu 2005 (47%) še nekoliko zaostaja za povprečjem EU-25 (dobrih 50%).
- raziskovalno-razvojno politiko in tehnološki razvoj kot aktivno uresničevanje na znanju temelječe družbe.
Rezultat uspešne raziskovalno razvojne in inovacijske politike je povečanje bruto dodane vrednosti na zaposlenega. K povečanju dodane vrednosti pa prispeva zlasti povečanje deleža proizvodnje izdelkov visoke tehnologije, hitrejše uvajanje novih, tehnološko zahtevnejših izdelkov in povečanje deleža prodaje na nove, zahtevnejše in donosnejše trge.

Slovenija med članicami EU dosega ugodne uvrstitve pri kazalnikih, ki kažejo razvojna vlaganja (javnofinančna in zasebna sredstva za izobraževanje, izdatki za razvojno-raziskovalno dejavnost, vlaganja v informacijsko-komunikacijske tehnologije). Bistveno manj ugodne rezultate pa dosega pri kazalnikih, ki kažejo uspešnost teh vlaganj v razvoj družbe, ki temelji na znanju (prebivalstvo s terciarno izobrazbo, inovacije, patenti, delež raziskovalcev v gospodarstvu, sodelovanje javne raziskovalne sfere z gospodarstvom, število diplomantov naravoslovnih in tehničnih ved). Spremembe na tem področju so med najpočasnejšimi v EU, ugodnejša gibanja so bila dosežena le pri rasti sredstev za razvojno-raziskovalno dejavnost (Poročilo o razvoju, 2006, str. 7).

Tudi analiza, ki jo je opravil Pezdir (2005), je pokazala, da je višina sredstev, ki jih slovenska država namenja za raziskave in razvoj, glede na znanstveno-raziskovalno in gospodarsko strukturo EU-15, ustrezna (glej Tabelo 19).

Tabela 19: Glavni viri financiranja R&D (%) v letu 2001

	Poslovni sektor	Državno financiranje	Drugo	Tujina
EU15	56,1	34,0	2,2	7,7
Slovenija	57,7	37,1	1,1	7,2

Vir: Pezdir, 2005, str. 14.

Glede na porazdelitev sredstev po posameznih sektorjih ter z izkupičkom od sodelovanja med znanostjo in gospodarstvom, pa so slovenska vlaganja v raziskave in razvoj, v primerjavi z državami EU-15, bistveno manj učinkovita. Kazalnik kakovosti objavljanja (število visoko citiranih znanstvenih člankov na milijon prebivalcev) navkljub visokemu številu znanstvenih člankov, ki jih proizvede slovenska znanost (glej Tabelo 20), kaže velik zaostanek Slovenije (3 članki) za povprečjem EU15 (31 visoko citiranih znanstvenih člankov na milijon prebivalcev). Pri tem je očitno, da znanstveno publiciranje izriva patentno aktivnost in kakovostne bazične raziskave, nima pa nobenega posebnega vpliva na povečevanje inovativnosti v gospodarstvu. Raziskave tudi kažejo, da je trenutna struktura sodelovanja med znanostjo in gospodarstvom na najbolj preprosti in neformalni ravni. Brez ustreznega posega v odnose med znanostjo in gospodarstvom ter v strukturo vsakega od sektorjev posebej bi bila višja vlaganja nesmiselna.

Tabela 20: Znanstvena produkcija

	Slovenija	EU 15
Patentne prijave na Evropskem patentnem uradu na milijon prebivalcev (2002)	32,75	158,46
Patenti, podeljeni na patentnem uradu ZDA na milijon prebivalcev (2002)	8,44	71,43
Število znanstvenih objav na milijon prebivalcev (1995-2002)	726	673
Število visoko citiranih znanstvenih člankov na milijon prebivalcev (1997-1999)	3	31

Vir: Pezdir, 2005, str. 11.

3.2.2 Analiza kvalitete nacionalnega okolja

Gomulka (2000) je zapisal, da bo končni uspeh tranzicije odvisen od vzpostavitve ustreznih tržnih institucij v podporo makroekonomski stabilnosti, podjetništvu in konkurenci. Takšne institucionalne spremembe so počasne in odvisne od politične obveze vlade in parlamenta za reforme in njihove učinkovitosti pri uvajanju reform in politik.

Visoka kakovost institucionalnega okolja predstavlja enega od nujnih pogojev vzpostavljanja konkurenčnosti nacionalnih ekonomij in vzdržne rasti gospodarstva. Pomembni vidiki institucionalnega okolja, v katerem delujejo podjetja, so: politična stabilnost, zakonitost in učinkovitost delovanja sodnega sistema, kakovost regulativnega okolja, učinkovitost vlade in vladanja ter prisotnost korupcije. Nesporno dejstvo je, da podoptimalno delovanje institucij viša transakcijske stroške podjetij, s tem zavira in hromi intenziteto ekonomskih transakcij in posledično zmanjšuje gospodarsko rast. Raziskave kažejo, da je visoka raven učinkovitosti institucionalnega okolja močno premosorazmerno povezana s stopnjo konkurenčnosti in z višino bruto domačega proizvoda na prebivalca, z rastjo bruto domačega proizvoda na prebivalca ter z vzdržnostjo te rasti (Vehovar, 2004 str. 45; Poročilo o razvoju, 2006, str. 10).

Institucionalno okolje je v Sloveniji po številnih mednarodnih raziskavah med najmanj spodbudnimi za gospodarski razvoj in konkurenčnost. Kljub določenemu napredku ovire v

poslovnem okolju in pomanjkanje učinkovite konkurence v nekaterih sektorjih še naprej vplivajo na dinamiko podjetij. Država še vedno ohranja velik lastniški delež in neposredno lastniško kontrolo v gospodarstvu. Še vedno so prisotni razvlečeni in birokratski postopki ter težave pri nakupu zemlje za industrijske namene.

Administrativna bremena pri ustanavljanju in upravljanju podjetij so še vedno previsoka. Namesto da bi podjetnik iskal organizacijske in druge rešitve oziroma inovacije, troši energijo za izpolnjevanje regulativnih in administrativnih zahtev državne uprave. Postopki za ustanovitev podjetij so še vedno prezapleteni in nepregledni, kar skupaj s stroški in časom, potrebnim za ureditev vseh administrativnih zahtev, odvrča posameznika od namere, da bi ustanovil podjetje. Slabost je tudi delovna zakonodaja, ki je rigidna (toga) in nenaklonjena predvsem malim podjetjem (Pušnik, Rebernik, Tominc, 2005, str. 47).

Zapleteni birokratski predpisi so resna ovira podjetništvu (število dni, potrebnih za pridobitve dovoljenj, stroški registracij), investitorjem (pridobitev gradbenih dovoljenj) in poslovanju podjetij (plačilna nedisciplina, sodni zaostanki). Na tem področju je bil dosežen določen napredek, vendar je napredek na področju sodnih zaostankov še vedno nezadosten, kar se tiče izvršb, ki so za podjetja zelo pomembna. Kritično je še vedno tudi področje prostorskega urejanja, ki omejuje posege v prostor z zapleteno prostorsko dokumentacijo in številnimi omejitvami, ki postopke pridobivanja gradbenih dovoljenj še podaljšujejo. Še vedno so močne tudi ovire na trgu z zemljišči (nepremičninske evidence) (Poročilo o razvoju, 2006, str. 10).

Ohranjanje velikega lastniškega deleža in neposredne lastniške kontrole države v gospodarstvu slabi podjetniške pobude. Kljub številnim programom o umiku države iz lastništva in lastniške kontrole podjetij se to še ni zgodilo, nerealizirani so doslej ostali tudi programi privatizacije v finančnem sektorju in mrežnih dejavnostih. Velik lastniški in kontrolni delež države vpliva na podjetniške poslovne pobude in posledično tudi na rezultate podjetij, ki so praviloma slabši kot v podjetjih v zasebni lasti (Poročilo o razvoju, 2006, str. 36).

Težave s pridobivanjem dovoljenj, težko razumljivi predpisi in zapletena regulativa, visoke provizije itd., so lastnosti poslovnega okolja, ki zavira možnosti razvoja in rasti podjetij, po drugi strani pa spodbuja korupcijo. Pravila delovanja morajo biti vedno jasna, delovanje organizacij, ki skrbijo za uveljavljanje teh pravil pa transparentno, nepristransko in učinkovito. Nesporno dejstvo je, da delovanje ustanov v Sloveniji ne izpolnjuje pravkar navedenih meril ali pa jih ne izpolnjuje na zadovoljivi ravni (Vehovar, 2004 str. 44; Poročilo o razvoju, 2006, str. 10).

Analiza poslovnega okolja in uspešnosti podjetij³⁵ (v nadaljevanju BEEPS), ki sta jo izvedli EBRD in Svetovna banka, je pokazala, da se je leta 2005 institucionalna konkurenčnost Slovenije po oceni slovenskih podjetij malenkost poslabšala v primerjavi z zadnjo meritvijo leta 2002. BEEPS analizira sedem področij učinkovitosti države, pomembnih za poslovanje podjetij. Primerjava povprečnih sprememb ocen tranzicijskih držav EU pokaže, da je Slovenija s povprečnim poslabšanjem ocen za 0,09 podpovprečna (povprečje osmih držav je izboljšanje za 0,05). Močno izboljšanje zaznane institucionalne podpore poslovanju izkazuje Slovaška (0,59), sledi pa ji Poljska (0,22). Po drugi strani se je na Češkem percepcija močno poslabšala (0,49), večje poslabšanje pa je zaznati tudi na Madžarskem (0,24) (Transition Report, 2005).

Druga raziskava Svetovne banke (Doing Business 2006) pa je pokazala, da je poslovno okolje v Sloveniji izjemno zapleteno. Po indeksu enostavnosti poslovanja (ease of doing business) je v letu 2005 med 22. članicami EU (brez Luksemburga, Cipra in Malte) uvrščena na 20. mesto (63. mesto med 155 državami v raziskavi), z izrazito nadpovprečnim številom dni, potrebnih za odprtje novega podjetja.

Tabela 21: Primerjava izbranih držav po enostavnosti poslovanja v letu 2006

	Ease of Doing Business	Ustanavljanje podjetja	Ukvarjanje z licencami	Zaposlovanje in odpuščanje	Registracija lastnine	Pridobivanje kredita
Češka	41	77	87	60	57	21
Estonija	16	43	9	111	29	48
Latvija	26	26	47	103	89	26
Litva	15	37	16	93	2	36
Madžarska	52	72	119	85	96	24
Poljska	54	92	120	64	75	88
Slovaška	37	48	40	74	6	28
Slovenija	63	78	48	133	88	57

	Zaščita investitorjev	Plačevanje davkov	Trgovanje zunaj meja	Uveljavljanje pogodb	Zapiranje podjetja
Češka	68	70	24	21	101
Estonija	27	18	14	19	42
Latvija	40	83	62	15	11
Litva	61	31	31	7	29
Madžarska	84	98	38	31	50
Poljska	22	106	34	104	23
Slovaška	118	69	60	81	44
Slovenija	46	77	63	85	69

Vir: Doing Business, 2006.

Indeks enostavnosti poslovanja 2006 (Ease of doing business 2006) razvrsti gospodarstva na lestvico od 1 do 155. Izračunan je kot enostavno povprečje razvrščanj centilov po državah za vsakega od desetih področjih, ki jih pokriva raziskava Doing Business 2006. Razvrščanje

³⁵ EBRD in Svetovna banka sta v letih 1999, 2002 in 2005 izvedli analizo poslovnega okolja in uspešnosti podjetij (Business Environment and Enterprise Performance Study - BEEPS) za 26 »tranzicijskih« držav in Turčijo ter za izbrane primerjalne države. Anketa BEEPS je oblikovana za spremljanje učinkovitosti države na dveh temeljnih vprašanjih, pomembnih za učinkovitost podjetij: vprašanju o regulaciji podjetij (licenciranje, davki, carine, ter regulacija trga dela in trgovine) in vprašanju o institucijah in lastninskih pravicah (korupciji, kriminalu in pravnem sistemu). Na tej podlagi BEEPS analizira sedem temeljnih področij učinkovitosti države, to so: poslovni predpisi (regulativa), delo, obdavčenje, institucije in lastninske pravice, infrastruktura, finance in makroekonomsko okolje, v okviru katerih poskuša prepoznati ovire pri poslovanju podjetij s posamičnimi indeksi.

vsakega od teh desetih področij je enostavno povprečje razvrščanj sestavnih delov posameznega indikatorja. Prednosti takšnega prikaza so lahka razumljivost, zmožnost gledanja vzorcev poslovnih pravil ter merjenje vpliva reform.

Institucionalni razvoj spremlja tudi inštitut Fraser s skupnim indeksom gospodarske svobode³⁶ (overall index of economic freedom). Indeks meri stopnjo, do katere politike in institucije posameznih držav podpirajo gospodarsko svobodo. Temelj predstavljajo svoboda do osebne izbire, prostovoljna menjava, svoboda konkurence in varnost privatne lastnine.

Študije so pokazale, da države z večjo gospodarsko svobodo rastejo hitreje (glej Prilogo 3) in dosegajo višji nivo BDP per capita (glej Prilogo 4). Slovenija se je v letu 2004 z indeksom 6,2 (74. mesto) od izbranih držav uvrstila daleč najslabše (glej Tabelo 22). Največji problem je na področju prisotnosti države (130. mesto), še najbolj pa je ocenjena svoboda mednarodne trgovine (42. mesto). Indeks gospodarske svobode se je v letu 2004, glede na leto 2003 (6,1 oziroma 80. mesto) in 2002 (6,1 oziroma 76. mesto), povišal za 0,1. Najbolj uspešna v letu 2004 je bila Estonija z indeksom 7,7 (12. mesto), sledila pa je Madžarska z 7,4 (20. mesto).

Tabela 22: Ocene in (rangi) skupnega indeksa gospodarske svobode ter posameznih področij v letu 2004

	Skupni indeks gospodarske svobode	Prisotnost države	Zakonodajna struktura in varnost lastninskih pravic	Dostopnost denarnih sredstev	Svoboda mednarodne trgovine	Regulacija bančnega kreditiranja, dela in poslovanja
Estonija	7,7 (12)	6,7 (42)	6,5 (39)	9,6 (9)	8,5 (7)	7,3 (14)
Madžarska	7,4 (20)	5,3 (86)	6,4 (40)	9,5 (30)	8,3 (11)	7,3 (12)
Latvija	7,1 (35)	6,5 (49)	5,8 (55)	9,0 (52)	7,4 (38)	6,7 (32)
Litva	7,0 (40)	6,6 (45)	5,0 (67)	9,2 (43)	7,6 (30)	6,4 (44)
Češka	6,9 (45)	4,4 (112)	6,6 (36)	9,0 (50)	8,3 (13)	6,4 (46)
Slovaška	6,9 (45)	4,9 (101)	5,8 (52)	8,8 (58)	8,4 (8)	6,8 (27)
Poljska	6,7 (53)	5,8 (70)	5,8 (54)	9,2 (44)	7,0 (59)	5,9 (74)
Slovenija	6,2 (74)	2,5 (130)	6,2 (45)	8,5 (66)	7,3 (42)	6,3 (54)

Vir: Heslam, Parker, Renwick, 2006, str. 13, 15-17.

Slovenija sodi med države s sorazmerno počasnim tempom izvajanja tranzicijskih reform. Zaradi nedokončanih institucionalnih reform tranzicije se v Sloveniji ohranjata pretiran neposredni politični vpliv v gospodarstvu ter pretirana reguliranost posameznih gospodarskih sektorjev in segmentov trga dela. Takšne razmere ohranjajo okolje za implementacijski deficit, kakor imenujemo razliko med formalno sprejetim in dejansko funkcionalnim uresničevanjem sprejetega, med formalno normirano in dejansko vplivnostjo različnih družbenih akterjev. Ta neskladnost vodi v podoptimalno delovanje družbenoekonomskega sistema in razhajajoče

³⁶ Inštitut proučuje 38 kriterijev iz petih področij: prisotnost države (Size of Government), zakonodajna struktura in varnost lastninskih pravic (Legal structure & Security of Property Rights), dostopnost denarnih sredstev (Access to Sound Money), svoboda mednarodne trgovine (Freedom to Trade Internationally) in regulacija bančnega kreditiranja, dela in poslovanja (Regulation on Credit, Labor & Business). Ocene imajo vrednosti od 1 do 10 (10 je najboljša, 1 pa najslabša).

učinkovanje razvojnih pobud. Za dokončanje institucionalnih reform tranzicije je potrebno dokončanje tranzicijskega prestrukturiranja podjetniškega in finančnega sektorja, dokončanje reform javnih gospodarskih služb, trga dela, pokojninske reforme, reforme javne uprave, regionalne politike ter drugih pomembnih reform, kjer so bili ugotovljeni deficiti (Poročilo o razvoju, 2005, str. 27-28).

Kljub napredku v času tranzicije Slovenija še vedno bistveno zaostaja za razvitimi državami. Produktivnost in konkurenčnost slovenskega gospodarstva se sicer postopno povečujeta, vendar je ta proces v pogojih hitro spreminjajočega se mednarodnega gospodarstva prepočasen. Globalizacija močno znižuje stroške proizvodnje, trgovine in izmenjave informacij, kar zaostuje mednarodno konkurenco in tekmovalnost ter povečuje pomen prilagodljivosti, sodelovanja, odprtosti in učenja. Zaostaja zlasti pri stopnji internacionalizacije (izvoz, NTI), razvoju tehnologije, uvajanju novih proizvodov in storitev, učinkovitosti države in nasploh produktivnosti. Pomanjkanje vizije je privedlo do tega, da ima Slovenija še vedno tradicionalno, nespecializirano, vseobsežno, iz jugoslovanskih časov podedovano industrijsko strukturo s povprečno nizko produktivnostjo. Delež zaposlenosti v storitvenih dejavnostih, kot posledica neprestrukturirane nizko produktivne industrije, zaostaja za povprečjem EU. Zaostajata pa tudi povprečna raven produktivnosti in stopnja izobraženosti. (Sicherl, Svetlinčič, 2004, str. 8). Faktorska struktura slovenskega izvoza še vedno vse preveč temelji na tehnološko in po znanju manj zahtevnih proizvodih in se hkrati spreminja počasneje v primerjavi z drugimi tranzicijskimi državami EU. Razvojna politika se mora na to odzvati s celovito in usklajeno krepitvijo konkurenčne sposobnosti in prilagodljivostjo gospodarstva in države za ofenzivno izkoriščanje razvojnih priložnosti in za obvladovanje tveganj (Slovenija v Evropski uniji, 2001, str. 5).

4 REFORME

V zadnjih letih se je slovenska gospodarska rast, ob poslabšanju razmer v glavnih gospodarskih partnericah, upočasnila predvsem zaradi počasnega prestrukturiranja gospodarstva in šibke razvojne politike. Slovenija ni več tista nova država članica, ki najhitreje zmanjšuje razvojni zaostanek za EU. Zaradi počasnosti sprememb je pričela izgubljati svojo globalno konkurenčnost, dohitevajo in na posameznih področjih tudi prehitevajo nas nekatere druge tranzicijske države. Dosedanja počasnost prestrukturiranja je rezultat prevladujočega gradualističnega pristopa, ki je bil temeljna značilnost slovenske tranzicije. Postopne spremembe in počasne reforme ekonomskega in socialnega modela družbe so sicer zmanjševale ekonomska tveganja in zniževale socialno ceno postsocialističnih sprememb, vendar je Slovenija sedaj v točki, ko so razvojni stroški gradualizma večji od njegovih koristi (Strategija razvoja Slovenije, 2005, str. 16). Za doseg zastavljenih ciljev bo Slovenija morala spremeniti svoj dosedanji razvojni vzorec in se posvetiti korenitim razvojnim reformam, ki bodo rešile temeljne razvojne probleme.

Počasno prestrukturiranje gospodarstva se kaže v njegovi skromni inovativnosti, šibki podjetniški aktivnosti, ohranjanju visokega deleža delovno intenzivne industrije, prenizki

tehnološki zahtevnosti izvoza ter počasni rasti tržnih storitev in finančnega posredništva. Potreben je preboj na področju strukturnih reform socialne države in aktivnejša politika globalne konkurenčnosti, ki bo pospeševala podjetništvo. Deregulacija gospodarstva je ključnega pomena za podjetniški razvoj. Za povečanje ekonomske učinkovitosti je potrebno poenostaviti davčne predpise, odpraviti različne birokratske in administrativne ovire, preveriti sistem socialnih pomoči in pravic za boljše spodbujanje in prizadevanje posameznikov na trgu dela, zagotoviti prostor za investiranje in olajšati dostop do finančnih virov.

Istočasno pa mora preišljena kombinacija makroekonomskih politik – monetarne, fiskalne, dohodkovne in cenovne – zagotoviti nominalno konvergenco znotraj EU in prevzem evra (Strategija razvoja Slovenije, 2005, str. 15, 16).

Slovenija je v letu 2005 sprejela strategijo, v ospredju katere je celovita blaginja vsakega posameznika in se ne osredotoča le na gospodarska vprašanja, temveč tudi na socialna, zdravstvena, kulturna, okoljska, politična in pravna razmerja. Kot taka predstavlja strategijo trajnostnega razvoja, ki predvideva sistematično in stalno dopolnjevanje ter spreminjanje vsebinskih opredelitev, ciljev in ukrepov. Na dejstva sodobne globalizacije se je bilo potrebno odzvati s široko zasnovano strategijo, ki odgovarja s potezami, ki upoštevajo posebnosti njenega položaja in prispevajo tudi k razvoju nacionalne identitete.

Strategija razvoja Slovenije navaja štiri temeljne cilje razvoja:

- Gospodarski razvojni cilj je v desetih letih preseči povprečno raven ekonomske razvitosti EU (merjeno z BDP na prebivalca v pariteti kupne moči) in povečati zaposlenost v skladu s cilji Lizbonske strategije.
- Družbeni razvojni cilj je izboljšanje kakovosti življenja in blaginje vseh posameznic in posameznikov, merjene s kazalniki človekovega razvoja, socialnih tveganj in družbene povezanosti.
- Medgeneracijski in sonaravni razvojni cilj je uveljavljanje načela trajnosti kot temeljnega kakovostnega merila na vseh področjih razvoja, vključno s ciljem trajnostnega obnavljanja prebivalstva.
- Razvojni cilj Slovenije v mednarodnem okolju je, da bo s svojim razvojnim vzorcem, kulturno identiteto in angažiranim delovanjem v mednarodni skupnosti postala v svetu prepoznavna in ugledna država (Strategija razvoja Slovenije, 2005, str. 18-20).

Za doseganje zastavljenih ciljev pa Strategija razvoja Slovenije navaja 5 ključnih razvojnih prioritet:

- Konkurenčno gospodarstvo in hitrejša gospodarska rast

Za povečanje konkurenčnosti in spodbujanje podjetniškega razvoja je potrebno izboljšati poslovno okolje podjetij. Ukrepi ekonomske politike bi morali delovati predvsem v smeri olajšanja in pocenitve dostopa do virov, ki jih podjetnik potrebuje. Z ukrepi spodbujanja tehnološkega razvoja, izobraževanja in usposabljanja zaznavati in podpreti področja, kjer imamo konkurenčne prednosti ter dopustiti razvoj novih potencialno uspešnih področij. Spodbujati

moramo naložbe in strateške projekte, ki so razvojno naravnani in s povezovalnimi mrežami pozitivno učinkujejo na regionalni ali mednarodni ravni, podjetniško povezovanje na nosilnih gospodarskih področjih³⁷, pospeševati razvoj nosilnih storitvenih dejavnosti³⁸, razviti instrumente za skupna vlaganja države in zasebnega sektorja v obliki koncesijske izgradnje infrastrukture, razviti instrumente hipotekarnega bančništva, zlasti na področju stanovanj, razviti nove modele financiranja razvoja malih in srednjih podjetij ter spodbujati in razvijati inovativno okolje in inovativnost.

Za povečanje konkurenčnega gospodarstva je potrebno *povečanje prilivov razvojno spodbudnih domačih in tujih naložb, podpora internacionalizaciji gospodarstva ter povečanje konkurenčne sposobnosti storitev*. Povečanja prilivov se je potrebno lotiti z ukrepi, kot so vzpostavitev industrijske/tehnološke cone na atraktivnih lokacijah, spodbujanje širitev že obstoječih tujih podjetij v Sloveniji in spodbujanje integracije podjetij s tujim kapitalom v slovensko gospodarstvo, spodbujanje NTI v visoko/srednje visoko tehnologijo in v kakovostna delovna mesta, zagotovitev ustreznih pogojev za spodbujanje »greenfield« NTI, zagotovitev informacij in svetovalnih storitev tujim investitorjem v poslovnem okolju ter z dodeljevanjem finančnih spodbud za NTI.

- Učinkovito ustvarjanje, dvosmerni pretok in uporaba znanja za gospodarski razvoj in kakovostna delovna mesta

Primerni ukrepi so *povečanje gospodarske učinkovitosti in obsega vlaganj v raziskave in tehnološki razvoj ter izboljšanje kakovosti izobraževanja in spodbujanje vseživljenjskega učenja*. Prioriteta je usmerjanje raziskovalno razvojne dejavnosti v tehnološka področja, kjer lahko raziskovalni potencial povežemo z gospodarsko dejavnostjo in dosežemo dvig dodane vrednosti³⁹. Potrebno vlogo ima spodbujanje izobraževanja na delovnih mestih, financiranje usposabljanja študentov in povezava študija na univerzi z gospodarskim okoljem.

- Učinkovita in cenejša država

Ključnega pomena je *povečanje institucionalne konkurenčnosti in učinkovitosti države, razvojno prestrukturiranje javnih financ ter zagotovitev boljšega delovanja pravosodnega sistema*. Med drugim je potrebno zmanjšanje neposredne vloge države v gospodarstvu, umik države iz lastništva podjetij in finančnih institucij ter zmanjšanje nepotrebnih administrativnih in regulatornih omejitev. Glede prestrukturiranja javnih financ je potrebno spremeniti strukturo odhodkov v smeri prioritete strategije in absorpcije sredstev EU, postopno zmanjšati delež javnofinančnih odhodkov v BDP in izvesti celovito davčno reformo, ki bo temeljila na načelih razbremenitve dela, spodbujanja konkurenčnosti in zaposlovanja ter enostavnosti sistema. Pravosodni sistem se bo izboljšal z ukrepi kot je poenostavitev in standardizacija sodnih

---

³⁷ Kot nosilna gospodarska področja so mišljene elektronske komunikacije in informacijska tehnologija, farmacija, kemična industrija, električna in optična oprema in logistika.

³⁸ Kot nosilne storitvene dejavnosti je mišljen turizem, poslovne, finančne in informacijske storitve, ter storitve na visokotehnoloških področjih.

³⁹ Predvsem elektronske komunikacije in informacijska tehnologija, biotehnologija in farmacija, nanotehnologija, novi materiali, procesne tehnologije in okoljske tehnologije.

postopkov, tako na ravni zakonodaje kot na ravni praktične izvedbe, ter prizadevanjem za popolno informatizacijo sodišč z namenom krajšega trajanja postopkov in preprostega spremljanja učinkovitosti, sodnih zaostankov in zastaralnih rokov.

- Moderna socialna država in večja zaposlenost

Na tem področju je potrebno *izboljšati prilagodljivosti trga dela, modernizirati sisteme socialne zaščite ter zmanjšati družbeno izključenost in socialno ogroženost*. Na trgu dela bi bilo potrebno omogočiti fleksibilne pogodbe o zaposlitvi, zmanjšati progresijo davčne in fiskalne obremenitve za visoko kvalificirane in vrhunske kadre, olajšati administrativne postopke in kvotne omejitve pri zaposlovanju visoko kvalificiranih tujih delavcev.

- Povezovanje ukrepov za doseganje trajnostnega razvoja

Tu je pomembno trajno obnavljanje prebivalstva, skladnejši regionalni razvoj, zagotavljanje optimalnih pogojev za zdravje, izboljšanje gospodarjenja s prostorom, integracija okoljevarstvenih meril v sektorske politike in potrošniške vzorce ter razvoj nacionalne identitete in kulture (Strategija razvoja Slovenije, 2005, str. 25-46, www.slovenijajutri.gov.si).

5 SKLEP

Socializem je poleg zavidljivih dosežkov prinesel tudi slabosti. Razlogi za gospodarske probleme so bili skriti v glavnih značilnostih planskega mehanizma, in so vodili v neučinkovitost in nizko motivacijo. V sedemdesetih in osemdesetih letih se je gospodarska rast v socialističnih gospodarstvih precej upočasnila in postala ponekod celo negativna. Nakopičene težave so naposled pripeljale do zloma. Vsaka tranzicijska država se je prehoda v tržno gospodarstvo lotila na svoj način. Različni začetni pogoji, makroekonomska stabilizacija ter hitrost in zaporedje strukturnih reform so dejavniki, s katerimi pojasnujemo različne rezultate posameznih tranzicijskih držav. Med uspešnejše tranzicijske države se uvrščajo države CEB, z največjimi problemi pa se soočajo države CIS, ki so se v tranzicijo podale s precej slabšimi začetnimi pogoji.

Slovenija si je za cilj postavila vstop v EU in uvedbo evra. Skupaj z ostalimi državami CEB se je v letu 2004 pridružila EU. S skladnostjo makroekonomskih politik pa je v letu 2006 izpolnila še zadnji konvergenčni kriterij na poti do uvedbe evra. 1.1.2007 bo, kot prva izmed novink, prevzela skupno valuto EU. Slovenija nedvomno dosega najboljše makroekonomske rezultate. Čeprav gospodarska rast ni bila najvišja, pa je bila najbolj stabilna med vsemi državami na prehodu in je bila dosežena brez večjih makroekonomskih in socialnih neravnovesij. Po gospodarski razvitosti, merjeni z bruto domačim proizvodom na prebivalca po kupni moči, se je Slovenija, z 79,8% v letu 2005 in napovedjo 81,5% v letu 2006, najbolj približala povprečju EU.

Gospodarska rast, merjena z BDP, je sicer pogosto uporabljen kriterij ocenjevanja uspešnosti posamezne države, vendar so izkušnje pokazale, da je ta kriterij pogosto enostranski, saj ne namenja zadostne pozornosti izgradnji institucij in socialno političnemu razvoju. Primerjava

kazalnikov dolgoročneje dinamike gospodarstva z ostalimi tranzicijskimi državami, članicami EU, je pokazala precej drugačno sliko o uspešnosti Slovenije. IMD je po konkurenčnosti za Slovenijo uvrstila le Poljsko, po NTI in kakovosti institucionalnega okolja pa smo celo na zadnjem mestu. Tudi pri podjetniški aktivnosti, deležu storitev in deležu visoko tehnološko intenzivnih proizvodov ne dosegamo veliko boljših rezultatov. Ob upoštevanju teh podatkov, se trditev o Sloveniji kot najbolj uspešni tranzicijski državi ne zdi verjetna.

Ocene mednarodnih institucij kažejo, da ima Slovenija probleme s konkurenčnostjo in podjetništvom, ki se kažejo na področjih učinkovitosti podjetij, infrastrukture, kakovosti poslovnega okolja, lastniške vloge države v gospodarstvu, pravne varnosti in davčnih obremenitev, zlasti stroškov dela.

Za nadaljnji razvoj bo izjemno pomembno prodorno podjetništvo, ki je trenutno slabo razvito predvsem zaradi slabe dostopnosti do alternativnih virov financiranja in regulatornega okolja za poslovanje podjetij. Za povečanje konkurenčnosti je med drugim potrebno izboljšati poslovno okolje podjetja, ki bi pozitivno vplivalo tudi na NTI. Z dokončanjem institucionalnih reform bi odpravili neposredni politični vpliv v gospodarstvu ter pretirano reguliranost posameznih gospodarskih sektorjev in segmentov trga dela. Za dinamičen razvoj v prihodnjem obdobju mora Slovenija tudi povečati uspešnost vlaganj v razvoj družbe, ki temelji na znanju.

V Sloveniji očitno obstaja razlika med statično in dinamično uspešnostjo. Po eni strani je slovensko gospodarstvo najbolj razvito v regiji, po drugi strani pa številne strukturne težave preprečujejo hitrejšo konvergenco k bolj razvitim državam EU. Paradoks bi lahko izhajal iz dejstva, da je imela Slovenija na začetku tranzicije relativno boljše izhodišče od drugih tranzicijskih držav, zaradi česar so se nosilci ekonomske politike odločili za počasen tempo prehoda. Tak pristop je zlasti v začetnem obdobju ublažil šok tranzicije ter zmanjšal eksistencialno negotovost ljudi in s tem socialne napetosti. Rezultat je relativno visoka stopnja blaginje glede na stopnjo gospodarske razvitosti.

Slovenija je sedaj v točki, ko so razvojni stroški gradualizma večji od njegovih koristi. Zaostanki procesa reform opozarjajo, da bi nadaljevanje gradualističnega pristopa lahko resno ogrozilo gospodarsko konkurenčnost in celo izjalovilo makroekonomsko uspešnost. Potreben je preboj na področju strukturnih reform socialne države in aktivnejša politika globalne konkurenčnosti, ki bo pospeševala podjetništvo in prestrukturiranje podjetij. To pa zahteva korenite razvojne reforme, ki bodo rešile temeljne razvojne probleme in premagale odpore do hitrejših družbenih sprememb.

V letu 2005 je bila sprejeta Strategija razvoja Slovenije, ki med pet ključnih razvojnih prioritet navaja konkurenčno gospodarstvo in hitrejšo gospodarsko rast, učinkovito ustvarjanje, dvosmerni pretok in uporabo znanja za gospodarski razvoj in kakovostna delovna mesta, učinkovito in cenejšo državo, moderno socialno državo in večjo zaposlenost ter oovezovanje ukrepov za doseganje trajnostnega razvoja.

Počasi moramo nehati ponašati se z dobrimi makroekonomskimi rezultati in se osredotočiti na mikroekonomske. Ne bi nam niti škodilo, če bi se nehali primerjati s tranzicijskimi državami in se začeli primerjati z razvitimi. Napočil je čas za spremembe, če želimo uresničiti ambiciozne cilje Strategije razvoja in postati ena najbolj razvitih držav EU.

LITERATURA

1. Anderson James: A Theoretical Foundation for the Gravity Equation. *American Economic Review*, Broadway, 69(1997), 1, str. 106-116.
2. Barbone Luca, Polackova Hana: Public Finances and Economic Transition. Policy Research Working Paper 1585. Washington : The World Bank, 1996. 40 str.
3. Berg Andrew et al.: The Evolution of Output in Transition Economies: Explaining the Differences. IMF Working Paper WP/99/73. Washington : IMF, 1999. 81 str.
4. Bevan A., Estrin Saul: The Determinants of Foreign Direct Investment in Transition Economies. Working Paper 342. Ann Arbor, Michigan : William Davidson Institute, 2000. 39 str.
5. Blanchard Oliver, Kramer Michael: Disorganization. *The Quarterly Journal of Economics*, Cambridge, 112(1997), 4, str. 1091-1126.
6. Dunning J.H.: *Multinational Enterprise and Economic Analysis*. Cambridge : Cambridge University Press, 1974. 347 str.
7. Ellman Michael: The Political Economy of Transformation. *Oxford Review of Economic Policy*, Oxford, 13(1997), 2, str. 23-32.
8. Estrin Saul, Lazarova Stepana: Testing for Ongoing Convergence in Transition Economies, 1970-98. *Journal of Comparative Economics*, New York, 29(2001), 4, str. 677-691.
9. Falcetti Elisabetta, Raiser Martin, Sanfey Peter: Defying the Odds: Initial Conditions, Reforms, And Growth in The First Decade of Transtion. *Journal of Comparative Economics*, New York, 30(2002), 2, str. 229-250.
10. Fischer Stanley, Sahay Ratna, Vegh Carlos A.: Stabilization and Growth in Transition Economies: The Early Experience. *The Journal of Economic Perspectives*, Cambridge, 10(1996), 2, str. 45-66.
11. Fischer Stanley, Sahay Ratna: The Transition Economies After Ten Years. IMF working paper WP/00/30. Washington : IMF, 2000. 45 str.
12. Fischer Stanley: Ten Years of Transition: Looking Back and Looking Forward, IMF Staff Papers, Washington, 48(2001), 4, str. 1-9.
13. Gomulka Stanislaw: *Growth, Innovation and Reform in East Europe*. Brighton : Wheatsheaf Books, 1986. 305 str.
14. Gomulka Stanislaw: The Puzzles of Fairly Fast Growth and Rapid Collapse under Socialism. Case no 20. Varšava : Center for Social and Economic Research, 1994. 20 str.
15. Gomulka Stanislaw: *Macroeconomic Policies and Achievements in Transition Economies 1989-1999*. London : Centre for Economic Performance, London School of Economics and Political Science, 2000. 32 str.
16. Gomulka Stanislaw: *Reform of Economic System. Lecture Notes*. London : London School of Economics and Political Science, 2002. 33 str.
17. Havrylyshyn Oleh et al.: Recovery and Growth in Transition Economies 1990-97: A Stylized Regression Analysis. IMF Working Paper. Washington : IMF, 1998. 37 str.

18. Havrylyshyn Oleh: Uncharted Waters, Pirate Raids and Safe Havens: a Parsimonous Model of Transition Progress. Paper prepared for BOFIT/CEFIR Workshop on Transition Economics. Washington : IMF, 2004. 35 str.
19. Heslam David, Parker Edward, Renwick Douglas: Fitch Ratings Special Report, Emerging Europe Sovereign Review. New York : Fitch Ratings. 2006. 15 str.
20. Honkkila Juha: Enterprise Reform and Increasing Inequality – Privatisation with no Restructuring?. Ljubljana : UMAR, 2000. 12 str.
21. Kolodko Gregorz W.: Ten years of Postsocialist Transition: Lessons for Policy reform. Policy Research Working Paper 2095. Washington : The World Bank, 1999. 13 str.
22. Kornai Janos: The Socialist System: The Political Economy of Communism. Oxford : Clarendon Press, 1992. 644 str.
23. Kovačič Art: Konkurenčnost Slovenskega gospodarstva in dolgoročni razvojni dejavniki. Ljubljana : Inštitut za ekonomska raziskovanja, 2005. 207 str.
24. Lavigne Marie: The Economics of Transition: From Socialist Economy to Market Economy. London : Macmillan Press, 1999. 328 str.
25. Lesar Špela: Dinamika tranzicijskih reform in vpliv na gospodarsko uspešnost. Diplomsko delo. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2003. 47 str.
26. Marc Uroš: Velikost in produktivnost v tranziciji: Empirična analiza slovenske trgovske panoge. Diplomsko delo. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2005. 50 str.
27. Maver Andrej: Analiza poslovnega okolja Renaulta v Sloveniji. Diplomsko delo. Ljubljana : Ekonomska fakulteta, 2006. 63 str.
28. Moers Luc: Institutions, Economic performance and Transition. Working Paper 269. Amsterdam : Tinbergen Institute, 2002. 170 str.
29. Pezdir Rado: Gradualizem – inhibitor tranzicije v Sloveniji. Ljubljana : Inštitut za civilizacijo in kulturo, 2005. 36 str.
30. Pezdir Rado: Investicije v raziskave in razvoj v Sloveniji. Ljubljana : Inštitut za civilizacijo in kulturo, 2005. 43 str.
31. Peternelj Mateja: Slow is beautiful? Slovenia's approach to transition. ECFIN Country Focus, Brusel, 2(2005), 10, str. 1-6.
32. Pušnik Ksenja, Rebernik Miroslav, Tominc Polona: Podjetništvo na prehodu. Global Entrepreneurship Monitor Slovenija 2004. Maribor : Inštitut za podjetništvo in management malih podjetij, Ekonomska-poslovna fakulteta, 2005. 71 str.
33. Pušnik Ksenja, Rebernik Miroslav, Tominc Polona: Podjetništvo med željami in stvarnostjo. Global Entrepreneurship Monitor Slovenija 2005. Maribor : Inštitut za podjetništvo in management malih podjetij, Ekonomska-poslovna fakulteta, 2006. 56 str.
34. Salis Sergio: Evaluating the Causal Effect of Foreign Acquisition on Domestic Performances: The Case of Slovenian Manufacturing Firms. Working Paper 803. Ann Arbor, Michigan : William Davidson Institute, 2006. 18 str.
35. Senjur Marjan: Makroekonomija majhnega odprtega gospodarstva. Tretja izdaja. Maribor : Založba MER, 2001. 423 str.

36. Sicherl Pavle, Svetličič Marjan: Slovenian Catching Up with The Developed Countries: When and How?. 8th Bi-Annual European Association for Comparative Economic System Conference »EU Enlargement – What comes after 2004?«. Ljubljana : Center za socialne indikatorje, 2004. str. 1-23.
37. Staehr Karsten: Reforms and Economic Growth in Transition Economies: Complementarity, Sequencing and Speed. The European Journal of Comparative Economics, Castellanza, 2(2005), 2, str. 177-202.
38. Stern Nicholas: The future of The Economic Transition. EBRD Working paper 30. London : EBRD, 1998. 16 str.
39. Stiglitz Joseph E.: Whither Reform? – Ten Years of The Transition. Paper presented at the Annual Bank Conference on Development Economics. Washington : World Bank, 1999. 34 str.
40. Svejnar Jan: Transition Economies: Performance and Challenges. Working Paper 415. Ann Arbor, Michigan : William Davidson Institute, 2001. 25 str.
41. Vehovar Urban: Nepotizem v Sloveniji. Manager, Ljubljana, 2004, 11, str. 44-48.
42. Žakelj Luka: Razvoj malih in srednje velikih podjetij v Sloveniji in Evropski uniji. Delovni zvezek 6/2004 Ljubljana : UMAR, 2004. 56 str.

VIRI

1. Banka Slovenije. [URL: <http://www.bsi.si/>], 21. 9.2006.
2. Doing business. Washington : Svetovna banka.
[URL: <http://www.doingbusiness.org/EconomyRankings/>], 16. 8. 2006.
3. Economic Freedom of the World. The Fraser Institute. 214 str. [URL: <http://www.fraserinstitute.ca/admin/books/chapterfiles/EFW2006complete.pdf>], 7. 9. 2006.
4. Eurostat. [URL: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/>], 21. 7. 2006.
5. Global Entrepreneurship Monitor: 2005 Report on High Expectation Entrepreneurship. London : London Business School, 2005. 54 str.
6. Konvergenčni program 2005. Ljubljana : Ministrstvo za finance, 2005. 38 str.
7. Konvergenčno poročilo 2006. Frankfurt : Evropska Centralna Banka, 2006. 83 str.
8. Raziskava podjetij s tujim in mešanim kapitalom v letu 2005. Ljubljana : Gfk, 2005. 56 str.
9. Pomladansko poročilo 2006. Ljubljana : UMAR, 2006. 125 str.
10. Poročilo o človekovem razvoju 1998. Ljubljana : UMAR, 1998. 97 str.
11. Poročilo o človekovem razvoju – Slovenija 2000-2001. Ljubljana : UMAR, 2001. 135 str.
12. Poročilo o razvoju 2002. Ljubljana : UMAR, 2002. 184 str.
13. Poročilo o razvoju 2005. Ljubljana : UMAR, 2005. 55 str.
14. Poročilo o razvoju 2006. Ljubljana : UMAR, 2006. 66 str.
15. Republic of Slovenia: Staff Report, Article IV, Consultation Notice on the Executive Board Discussion and Statement by the Executive Director for the Republic of Slovenia. IMF Country Report No. 05/253. Washington : IMF, 2005. 60 str.
16. Slovenija jutri. [URL: <http://www.slovenijajutri.gov.si/>], 14. 9. 2006.

17. Slovenija v Evropski uniji. Strategija gospodarskega razvoja Slovenije. Ljubljana : UMAR, 2001. 122 str.
18. Statistični portret Slovenije v Evropski uniji. Ljubljana : Statistični Urad Republike Slovenije, 2006. 30 str.
19. Strategija razvoja Slovenije. Ljubljana : UMAR, 2005. 54 str.
20. The Global Competitiveness Report 2003-2004: World Economic Forum. Geneva, Oxford : Oxford University Press, 2004. 606 str.
21. The Global Competitiveness Report 2004-2005: New York : Pallgrave Macmillan, 2005. 624 str.
22. The Global Competitiveness Report 2005-2006: World Economic Forum, Geneva, Oxford : Oxford University Press, 2005. 624 str.
23. Transition report 2001. Energy in transition. London : EBRD, 2001. 216 str.
24. Transition report 2004. Infrastructure. London : EBRD, 2004. 220 str.
25. Transition report 2005. Business in transition. London : EBRD, 2005. 208 str.
26. Zavod RS za zaposlovanje. [URL: <http://www.ess.gov.si/>], 14. 9. 2006.
27. WEF. [URL: <http://www.weforum.org/>], 4.8.2006.
28. World Competitiveness Yearbook. Lausanne : IMD, 2006. 541 str.
29. World Economic Outlook 2006: Globalization and Inflation. Washington : International Monetary Fund, 2006. 283 str.
30. World Development Report 1996: From Plan to Market. Washington : The World Bank, 1996. 256 str.
31. World Development Report 2006: Equity and Development. Washington : The World Bank, 2005. 336 str.

PRILOGE

Priloga 1: Posamezni kazalniki indeksa tranzicije za Slovenijo v letih 1991 – 2005

	1991	1995	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Liberalizacija cen	3,0	3,0	3,3	3,3	3,3	4,0	4,0	4,0	4,0
Sistem deviznega tečaja in liberalizacija trgovine	3,0	4,0	4,3	4,3	4,3	4,3	4,3	4,3	4,3
Privatizacija malih podjetij	3,0	4,0	4,3	4,3	4,3	4,3	4,3	4,3	4,3
Privatizacija velikih podjetij	1,0	2,7	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0
Reforma podjetniškega sektorja	1,0	2,7	2,7	2,7	2,7	3,0	3,0	3,0	3,0
Politika konkurence	1,0	2,0	2,3	2,7	2,7	2,7	2,7	2,7	2,7
Reforma bančnega sektorja	1,0	3,0	3,3	3,3	3,3	3,3	3,3	3,3	3,3
Reforma nebančnih institucij	2,0	2,7	2,7	2,7	2,7	2,7	2,7	2,7	2,7
Infrastrukturalna reforma	-	1,7	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0	3,0
POVPREČJE LETNIH VREDNOSTI EBRD INDEKSOV	1,9	2,9	3,2	3,3	3,3	3,4	3,4	3,4	3,4

Vir podatkov: Transition Report 2001, 2004, 2005.

Priloga 2: Pregled izpolnjevanja konvergenčnih kriterijev po državah

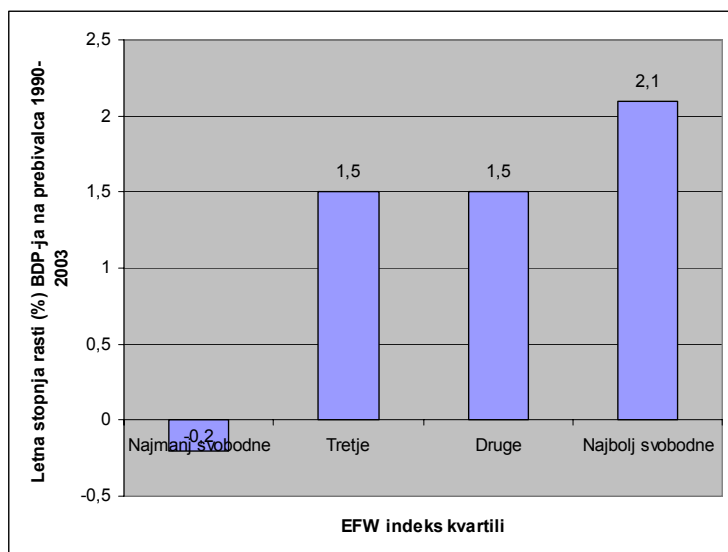
KONVERGENČNA MERILA ZA PREVZEM EVRA	Število izpolnjenih meril	Stabilnost cen	Javnofinančno stanje		Devizni tečaj	Obrestne mere
		Povprečna inflacija (v %)	Saldo javnih financ (v % BDP)	Javni dolg (v % BDP)	Sodelovanje v ERM II	Dolgoročna obrestna mera (v %)
		jul.06	2005	2005		jul. 06
Referenčna vrednost		2,8	-3,0	60,0	2 leti	6,03
Češka	4	2,3	-2,6	30,5	ne	3,64
Estonija	4	4,4	1,6	4,8	od 28.06.2004	3,97
Latvija	3	7,0	0,2	11,9	od 02.05.2005	3,77
Litva	4	3,2	-0,5	18,7	od 28.06.2004	3,79
Madžarska	1	2,9	-6,1	58,4	ne	6,73
Poljska	4	1,3	-2,5	42,5	ne	5,07
Slovaška	3	3,9	-2,9	34,5	od 28.11.2005	3,93
Slovenija	5	2,6	-1,4	29,1	od 28.06.2004	3,74
EU25		2,3	-2,3	63,4		3,83

Opombe: Z modrim ozadjem je označeno izpolnjevanje konvergenčnih kriterijev. Povprečna inflacija in dolgoročna obrestna mera sta izračunani na podlagi povprečja zadnjih 12 mesecev.

Vir: Eurostat in ECB.

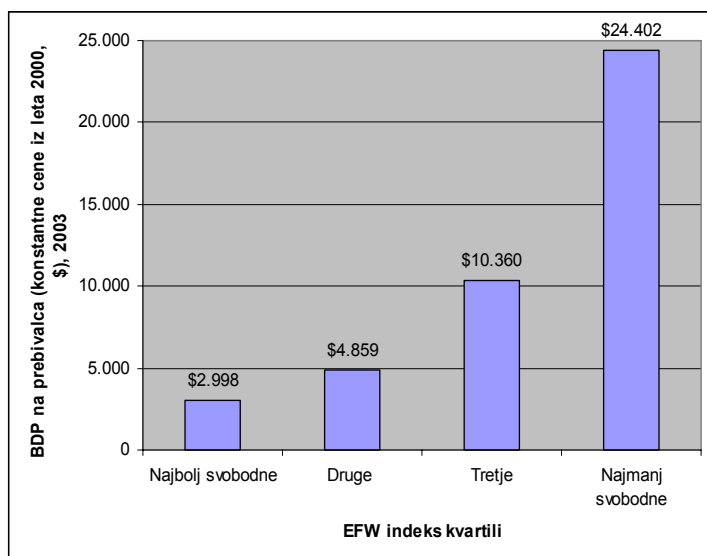

Priloga 3: Gospodarska svoboda in Gospodarska rast

Vir: Economic Freedom of the World, 2006, str. 23.

Priloga 4: Gospodarska svoboda in BDP na prebivalca

Vir: Economic Freedom of the World, 2006, str. 23.